

clesiæ Romanæ scrinium perscrutatus, Epistolas Gregorii I aliorumque pontificum in Angliam historiæ inserendas pertulit. Per errorem hic Gregorius a Græcis, ut a Cedreno, et in inscriptione epistolarum duarum ad Leonem Isaurum pro cultu imaginum datas, apud Baronium ad annum 726, num. 27 seq., *Gregorius Dialogus* appellatur, quod Gregorio primo competit, eique tributum est cognomen propter compositum ab eo notissimum illum de quo supra pag. 84 dialogum, sicut Joannes Climax a Græcis consuevit cognominari propter librum cui titulus hic ab eo impositus fuit Climax, sive Scala paradisi. *Epistolæ* illas ad Leonem duas Græcæ et Latine præter Baronium exhibent Binius et alii conciliorum editores ante acta synodi septimæ; et in actione quarta ejusdem synodi *epistolam ad Germanum* Constantinopolitanum. Præterea ab iisdem synodorum collectoribus (nisi quod solæ duæ ad Bonifacium exstant apud Harduinum) Latine, qua lingua Gregorius scripsit, offeruntur *epistolæ duodecim* hujus Gregorii, illisque subjicitur *Capitulare* ab eodem datum Martiniano (a) De Antiphonis, supra tom. I, pag. 272.

episcopo, Georgio presbytero et Dorotheo subdiacono ablegatis in Bajoariam ad visitandas Ecclesias. Non desunt qui aliquas ex his epistolis referunt ad Gregorium III, de quo mox, sicut et *epistolam ad Austrobertum* archiepiscopum Viennensem, quam Ludovicus Jacobus pag. 89 notavit vulgatam a Joanne a Bosco in bibliotheca Floriacensi, et a Joanne Lievræo in Antiquitatibus Viennensibus, pag. 181. Similiter *liturgiam* sive *missam*, quam inter Gregorii I memoravi scripta, Gregorio II tribuere alii non dubitant, ut præstantissimus Caveus (a). *Responsiones* Gregorii, quibus Justiniani imp. quæstiones de quibusdam capitulis traditur dissolvisse, hodie desiderantur. Canones quosdam pœnitentiales, quos ego in Ms. codice Lucensi nactus sum, a canonibus Gregorii III plane diversos, Gregorio huic II ambigens tamen attribui, et in Conciliorum Supplemento, tom. I, pag. 538, evulgavi. Adjeci ex Wilkinsio Conc. Brit. tom. I, pag. 81, epistolam Gregorii ad episcopos Angliæ, qua Dorobernensi episcopo totius Angliæ primus honor asseritur.

SANCTI GREGORII II

ROMANI PONTIFICIS

EPISTOLÆ ET CANONES.

(Mansi, Conc. Collect. tom. XII.)

EPISTOLA PRIMA.

GREGORII PAPÆ II AD BONIFACIUM PRESBYTERUM.

Potestatem illi facit ut fidei mysterium incredulis gentibus annuntiet.

Gregorius servus servorum Dei Bonifacio religioso presbytero.

Exigit manifestata nobis religiosi propositi tui pie in Christo flagrantis intentio, et approbata sincerissimæ fidei tuæ perlata relatio, ut ad dispensationem verbi divini, cujus per gratiam Dei curam gerimus, te comministro utamur. Experientes proinde te ab infantia sacras litteras didicisse, profectusque indolem ad augmentum crediti cœlitus talenti prospectu divini amoris extendere, videlicet gratiam cognitionis cœlestis oraculi in laborem salutiferæ prædicationis, ad innotescendum gentibus incredulis mysterium fidei, instanti conatu expendere; collætatur fidei tuæ, et adjutores effici cupimus gratiæ prerogatiæ. Igitur quia præmissi conatus pium affectum usque ad apostolicæ sedis modesta prævisione perduxisti consultum, ut membrum ex membro proprii corporis caput requirens, motum mentis probares, capitisque arbitrio te humiliter submittens, et ejus directione justo tramite properans solidari, compa-

gini plenitudo existas; ideo in nomine indivisibilis Trinitatis, per inconcussam auctoritatem beati Petri apostolorum principis, cujus doctrinæ magisterii dispensatione fungimur, et locum sacræ sedis administramus, modestiam tuæ religionis instituimus, atque præcipimus, ut in verbo Dei, quo igne salutifero, quem Dominus mittere venit in terram, enitere videris, ad gentes quascunque infidelitatis errore detentas properare Deo annuente potueris, mysterium regni Dei per insinuationem nominis Christi Domini Dei nostri veritatis suasionem designes, et per spiritum virtutis [*Edit. Rom.*, veritatis], et dilectionis, ac sobrietatis, prædicationem utriusque Testamenti mentibus indoctis consona ratione transfundas. Disciplinam denique sacramenti, quam ad initiandos Deo prævio credituros tenere studes, ex formula officiorum sanctæ nostræ sedis apostolicæ, instructionis tuæ gratia prælibata, volumus ut intendas. Quod vero actionis susceptæ tibi deesse perspexeris, nobis ut volueris [valueris] intimare curabis. Bene vale. Data Idibus Maii, Imperante domino piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore, anno tertio imperii ejus, indictione undecima [secunda].

Indiculus sacramenti quod Bonifacius Romæ, cum episcopus ordinaretur, edidit, et manu sua scriptum obtulit.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Imperante domno Leone, a Deo coronato, magno imperatore, anno 6, post consulatum^a ejus anno 6, sed et Constantino magno imperatore ejus filio anno 4, indictione 6. Promitto ego Bonifacius, Dei gratia episcopus, tibi beato Petro apostolorum principi, vicarioque tuo beato Gregorio papæ, et successoribus ejus, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, et hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sanctæ fidei catholicæ exhibere, et in unitate ejusdem fidei Deo operante persistere, in qua omnis Christianorum salus sine dubio esse comprobatur, nullo modo me contra unitatem communis et universalis Ecclesiæ suadente quopiam consentire, sed, ut dixi, fidem et puritatem meam atque concursum tibi, et utilitatibus Ecclesiæ tuæ, cui a Domino Deo potestas ligandi solvendique data est, et prædicto vicario tuo, atque successoribus ejus per omnia exhibere. Sed et si cognovero antistites contra instituta antiqua sanctorum Patrum conversari, cum eis nullam habere communionem aut conjunctionem; sed magis, si va-

^a Leonis anno 6. Ita in Codice Rhemensi et in Pitheano, male autem in vulgatis anno 7. Leo quippe haurus imperium inivit viii Kalendas Apriles, et mox, ut conjectura est, consulatum proximis Kalendis, anno Christi 717, indictione 15. Bonifacius porro episcopus, ut ejus vitæ historia docet, consecratus est pridie Kalendas Decembres, indictione 6. Quare annus is erat imperii et consulatus Leonis sextus, non septimus, Christianique annus 722, non, ut aliis placet, 723; tum enim mense Novembri septima fuisse inditio. SIRMOND.

^b *Epistola.* Carolus Francorum dux initio se minus affabilem præbuit Bonifacio, ut insinuat sanctus Ludgerus in Vita sancti Gregorii Ultrajectini apud Serarium; sed cum hæc pontificias litteras legisset, ipsumque Roma reducem Bonifacium in suam æ fidem, dominatum ac tutelam committentem vidisset, illico eum perhumane accepit, et in Germania totiusque Francici regni partibus omnibus, ipsarum suarum litterarum auctoritate, sartum tectumque esse voluit: quæ litteræ in Virdunensis Ecclesiæ Codice a reverendo Patre Frontone Ducæ inventæ, exstant apud Baronium anno 724, numero 2, Serar. Histor. Mogunt. notat. 18.

^c *Carolo duci.* Sic appellat Carolum Martellum, qui tum major domus erat Theoderici II regis. Exstat inter sancti Galli veteres chartas hujusmodi subscriptio: *Facti mense Junio, quinto Kalendas Julias, in anno decimo quinto, regnante domino nostro Theoderico rege supra Carolum majorem domus.* Post Theoderici vero regis obitum, quod memorabile est, nec a scriptoribus nostris observatum, solus sine rege imperavit Carolus idem annos, ut in Codice Tiliano reperi, novem, ut in alio Rhemensi, septem. Quo tempore, quia rex nullus erat, in actis publicis anno a Theoderici regis excessu lapsos annotabat, ut in Sandionysianis Caroli ipsius tabulis videre est, quibus Clippiacum villam dat monasterio sancti Dionysii: *Actum Careciae villa in palatio, mensis Septembris die decimo septimo, anno quinto post defunctum Theodericum regem. Signum illustris viri Caroli majoris domus, qui hanc epistolam donationis fieri rogavit.* SIRMOND.

Interregni illius, quod ad nostratis historiæ intelligentiam apprime necessarium videtur, primus, quod hæctenus viderim, resciverimve, meminit R. P. Jaco-

A luero prohibere, prohibebo; sin minus, fideliter statim domno meo apostolico renuntiabo. Quod si, quod absit, contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio vel occasione tentavero, reus inveniar in æterno judicio; ultionem Ananiæ et Sapphiræ incurram, qui vobis etiam de rebus propriis fraudem facere, vel falsum dicere præsumperunt. Hunc autem indiculum sacramenti ego Bonifacius exiguus episcopus manu propria scripsi, atque ponens supra sacratissimum corpus beati Petri, ita, ut præscriptum est, Deo teste et iudice, præstiti sacramentum, quod et servare promitto.

^b EPISTOLA II.

GREGORII PAPÆ II AD CAROLUM DUCEM, MAJOREM DOMUS REGIÆ FRANCORUM.

Commendat Bonifacium, ut illi faveat in suscepto ministerio.

Domino glorioso filio^c Carolo duci Gregorius papa. Comperientes te, in Christo dilectissime, religiosæ mentis affectum gerere in multis opportunitatibus, debito salutis præmissio, notum facimus Deo dilectæ tuæ dignitati, præsentem fratrem Bonifacium, fide et moribus approbatum a nobis episcopum consecra-

bus Sirmondus mox laudatus, et post eum R. P. Dionyus Petavius, libro viii partis primæ Rationarii temporum, Aubertus Miræus in notitia Ecclesiarum Belgii et in Chronico, Andreas Duchesnius in Programme genealogico regum Franciæ, alique, sed in eo a veritalis aberarunt tramite, quod Theoderico II annos duos detraxerint, ejusque mortem alligariunt anno æræ Christi 735, et interregni fines non ultra Caroli Martelli mortem produxerint. Nos ut labanti regum Francorum chronologiæ opem ferremus, jam ab aliquot annis, partim in elogiis, partim in miscellaneis nostris historicis, et utroque Chronico, quædam antiquitatis venerandæ *κρίματα* in medium protulimus, quæ nunc non exiguo lectorum abstrusioris chronologiæ candidatorum emolumento, sub unum aspectum repræsentare aggredimur.

Ante omnia probandum incumbit Theodericum II, Calensem vulgo dictum, non ante annum Christi 737 vitam finisse. Quod primo persuadent veteres regum Francorum genealogiæ, quas Duchesnius pagina 781 tomi primi historicorum cœtaneorum historiæ Franciæ, alique, publici juris fecerunt, quæque adhuc in tenebris inss. Codicum delitescunt. In iis enim non xv duntaxat anni, sed omnino xvii, Theoderico huic tribuuntur, quot numerantur ab anno 720 exeunte, aut 721 ineunte, ad annum 737. Deinde idem plane evincit auctor Anonymus, cujus tractatum de Computo ecclesiastico habemus in membranæ jam ab aliquot sæculis exaratum: *A nativitate Domini*, inquit, *usque ad præsentem annum, in quo Theodericus rex Francorum defunctus est, 737, in quo anno indictionis quinta, epacta 15, concurr. 1, lunæ circulus 15, 14, xii Kalendas Aprilis, Pascha 1x Kal. Aprilis, luna 17, 24, de annorum dxxxii, secundum Græcos, cyclo.* Hæc ibi. Accedit huic Fredegarius scholasticus, seu quis alius auctor appendicis ad Gregorii Turonensis Historiam adjectæ, qui cum capite seu § centesimo septimo dixit: *Quo mortuo Theodericum regem staterunt in sedem regni qui nunc locum solii regaliæ obtinuit, annis vitæ simul præstolatis, vel quemadmodum corrigendum admonui, protelatis, ejusmodi formulæ sat dilucide mentem suam expressit, quando finem Chronico suo initio anni 736 prima vice imponebat, superstitem adhuc extulisse Theodericum illum regem. Quod vero de*

tum, atque institutionibus sanctæ sedis apostolicæ, cui Deo auctore præsidemus, Ecclesiæ generali sollicitudine informatum, ad prædicandum plebibus

anno 756 præmissi, idem ille auctor capite centesimo nono appendicis aperte innuit his verbis, pag. 771 tomi I, editionis Duchesnianæ: *Victor cum pace remeavit, opitulante Christo rege regum, et domino dominorum. Curricula annorum hactenus reperiuntur ab Adam, vel initio sæculi usque diluvium anni MCCCXLII, a diluvio usque Abraham anni CXXLII, ab Abraham usque ad Moysen anni IV, a Moysæ usque ad Salomonem anni CDLXXXIX, a Salomone usque ad reedificationem templi temporibus Darii regis Persarum anni DXXII, a restoratione templi usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi anni DXLVIII. Certe ab initio mundi usque ad passionem Domini nostri Jesu Christi anni MMMMDXXXVIII, a passione Domini usque in istum annum præsentem in cyclo Victoris CLXXVII, Kal. Januarii, die dominica, MCCXXXV, stylo scilicet Gallico (nam Romano more Kalendaris illis inchoabatur annus a Christo nato 756), et ut istud millenarium compleatur, restant anni CCLXV, (alias, inquit Duchesnius ad oram paginæ citata, CXXII, sed male). Eadem habet pene ad verbum Aimoini continuator anonymus, cap. 54 lib. IV, in editione Jacobi Breulii. Unum tamen non oportet omittere quod præsentem illum annum 755 asserat fuisse decimum nonum principis Caroli, ab anno scilicet 747, quo Vinciaci Raganfredum fudit fugavitque memorabili prælio in omnem posteritatis memoriam.*

Mortuo Theodorico, Carolus Martellus, quando advixit, nullum subrogavit regem; atque inde cœpit interregnum in Francia, quod, ab anno 757 inchoatum, desiit ineunte anno 743, post sex septemve annos saltem inchoatos. Interregni illius diserte meminerunt, tum Chronicon illud brevissimum a Theodorico Irege usque ad Childericum, cui Pippinus successit, quod ex Codice ms. cœnobii sancti Remigii Rhemensis a Sirmondo nostro descriptum edidit Duchesnius, pagina 781 tomi I historicorum cœtaneorum Franciæ: *Theodericus regnavit annos XVII, annos septem interim alius rex non regnavit, Childericus rex regnavit annis novem; quæ omnia bellissime quadrant, et cum nostris epilogismis paria faciunt, ut nihil accommodatius ad rem nostram excogitari possit; tum aliud quoque haud paulo prolixius Chronicon a Clotario II rege usque ad Pippini obitum, quod ex ms. Codice Tiliano exhibitam reperies eadem pagina apud Duchesnium, sed in eo omni procul controversia corrigendum, quod post obitum Childerici Carolo Tuditi novem annos tribuat; quæm obrem legendum arbitror: *Theodericus regnavit annos XVII, Carolus sine alio rege imperavit annos IV aut V; Childericus regnavit annos IX; Pippinus regnavit annos sedecim cum dimidio. Idem plane sensus fuit Ercamberti in fragmento, quod nobis superest ex breviario regum Francorum et majorum domus regiæ, exstatque eadem pagina tomo primo Duchesnii, at luxatum graviter in calce, et ab interpunctione vitiatissime pessime distortum; sic itaque restituo: *Theodericum, filium Dagoberti junioris, Franci in regem sibi statuunt, qui nutritus in Cala monasterio erat. Regnavit annis IV (non sex, ut habet excusum illud fragmentum) majordonus ac princeps Carolus, qui jam utraque regna viriliter gubernans, circumquaque cum regibus ac ducibus belle semper superando committens, donec cum omnes vincendo, qui ei contrarii fore videbantur, vincere constabat. Quibus verbis apertissime declarat se breviarium illud suum scripsisse, vel anno 740 exeunte, vel 741 corrente, antequam fato concederet sub autumnum Carolus Martellus. Hic vero fortissimus princeps ac Francorum subregulus, paulo ante mortem, Clipiensem villam donavit regio monasterio sancti Dionysii, in quo conditus postea fuit, cujus hæc subscriptio sententiam nostram præclare firmat, et velut aureis characteribus illu-***

minat: *Actum Careciaco villa in palatio, quod fecit mensis September die 17, annum quintum post defunctum Theodericum regem. Signum illustro viro Carolo Majori domus, qui hanc epistolam donationis fieri rogavit. S. Illustris matronæ Sunehildis consentientis. S. Grisonis filii sui consentientis, Audoenus capellanus subscripsit. Ego Theodericus subscripsi. Crothungus jussus hanc epistolam donationis recognovi. Pene exciderant e memoria tabulæ Roberti comitis Hasbamensis Lamberti filii, quibus multa confert abbatie sancti Trudonis in Hasbania. Eas recitat Aubertus Miræus, cap. 16 notitiæ Ecclesiarum Belgicarum, sed vitiose consignat anno Christi 745, licet promptum illi fuisset ex iis, quæ pagina vigesima prima ejusdem notitiæ ex Sirmondo descripserat errorem illum suum agnoscere, quemadmodum alias monuimus: *Ego Robertus anno quinto post obitum Theoderici regis die septimo post Kalendas Aprilis legitima traditione dedi ac deputavi quidam de allo-dio meo ad basilicam sancti Trudonensis, quæ est constructa in villa, nomine Sarcinio, etc. Plura fortassis occurrent in posterum quæ iis atterere non erit operosum, quanquam hæc æquis rerum æstimatoribus ad fidem faciendam abunde sufficient.**

Quod ad interregni finem attingit, et Childerici III regis inaugurationem, ne quid huic annotationis decesse conqueratur jure merito lector chronologicæ subtilitatis amans, hoc mihi videor observasse a Pippino et Carolomanno fratribus uno minimum anno, et aliquot insuper mensibus post Martelli patris obitum, Franciam administratam fuisse, absque ullo rege, quem, labente anno 743, in majorum regiæ sedem sublimarunt. Lapsos ergo fateare necesse est chronologos hactenus plerosque omnes, qui Childerici exordia ab anno 741 aut 742 arcessunt. Exstat apud Petrum Balleuræum a sancto Juliano, decanum Cabillonensem, in Antiquitatibus Matisconensis urbis, necnon apud Jacobum Severtium in Domnolo ep. Matisconensi diploma non dubiæ fidei, ex quo ineunte anno Christi 743 nondum regnum Franciæ datum concludunt facillime vel qui necdum ære lavantur: *Signum Pippini majoris domus. Ego Rodal-gus jussus scripsi. Actum Kalendis Januarii, in anno secundo principatus ejusdem Pippini, in civitate Metii in palatio regio. Certiora forte videbuntur illis argumenta quæ ex conciliis aliquot per ea tempora celebratis elici posse non abnuo. Primum est Germanicum incerti loci, cui præfixa præfatio annum quo peractum est, non patitur ignorari: *Ego Carloman-nus dux et princeps Francorum anno ab incarnatione Domini 742, undecimo videlicet Kalendas Maii episcopus, qui in regno meo sunt (id est in regni parte mihi commissa) cum presbyteris ad concilium et synodum pro timore Christi congregavi. Bonifacium archiepiscopum, et Burchardum, etc. Alterum est Liptinis coactum in villa regia agri Cameracensis quod sic incipit: *Modo autem in hoc synodali conventu, qui congregatus est ad Kalendas Martias (uti que anno æræ Christianæ 743, Romano more) in loco qui dicitur Liptinas, omnes venerabiles sacerdotes Dei et comites et præfecti prioris synodi decreta consentientes firmaverunt, etc. Superest tertium, nempe Sursacienne, quod in collectionibus conciliorum exacto revocatur ad annum 744. Hoc initio: *In Dei nomine et Trinitatis, anno 744 ab Incarnatione Christi, sub die sexta, vel potius quinta, ut alii Codices mss. legunt, Nonas Martii, et luna decima quarta, in anno secundo Childerici regis Francorum, ego Pippinus dux et princeps Francorum, apud Sæssionis civitatem synodum, etc. Inde vero, donec major aliunde lux affulgeat, hoc unum mihi videtur compertum prorsus atque perspectum, non ante Kalendas Martias anni****

cessario destinare. Pro quibus eum gloriosæ benevolentiae tuæ omnimodo commendamus, ut eum in omnibus necessitatibus adjuvetis, et contra quoslibet adversarios, quibus in Domino prævaletis, instantissime defendatis; certissime retinentes, Deo vos exhibere quæcunque huic promptissimo impenderit favore, qui, sanctis apostolis suis ad lucem gentium destinatis, a suscipientibus eos suscipiendum prædixit, quorum institutionibus per nos informatus prædictos antistes in sortes prædicationis procedit.

EPISTOLA III.

GREGORII PAPÆ II AD EPISCOPOS ET ALIOS OMNIUM ORDINUM, TUM CLERICOS, TUM LAICOS.

Commendat eundem Bonifacium, et quas ad res missus sit exponit.

Gregorius episcopus servus servorum Dei universis B reverentissimis et sanctissimis fratribus coepiscopis, religiosis presbyteris, seu diaconibus, gloriosis duobus, magnificis castaldis, comitibus etiam, vel cunctis Christianis Deum timentibus.

Sollicitudinem nimiam gerentes pro speculatione nobis credita, quia in umbra mortis aliquas gentes in Germaniæ partibus, vel plaga orientali Rheni fluminis, antiquo hoste suadente errare, et quasi sub religione Christiana idolorum culturæ servire cognovimus; aliquos vero, qui nec Dei cognitionem habentes, nec baptismatis sacri unda sunt loti, sed C comparatione brutorum animalium pagani factorem suum non recognoscunt; necessarium duximus, pro utrorumque illuminatione, ad prædicandum rectæ fidei verbum, harum litterarum portitorem Bonifacium, reverendissimum fratrem et coepiscopum nostrum, ad easdem partes dirigere, ut et illis prædicando verbum salutis vitam provideat sempiternam, et si quos forte ubicunque [*Edit. Rom. vel ubicunque*] a rectæ fidei tramite deviasse cognoverit, aut astutia suos diabolica erroneos repererit, corrigat, atque sui evocatione ad portum restituat salutis, eosque ex apostolicæ sedis hujus doctrina informet, et in eadem catholica fide permanere instituat. Cui etiam hortamur, ob amorem Domini nostri Jesu Christi, et apostolorum ejus reverentiam, ut in omnibus solatia exhibeatis [solatiari nisibus totis debeatis], eamque in nomine Jesu Christi recipiatis, ut scriptum est de suis discipulis: *Qui vos recipit me recipit (Matth. x)*; providentes insuper necessaria itineris ejus, comitesque tribuentes, cibum etiam ac potum, vel si quid egerit largientes, ut uno labore et socia voluntate, opus sibi creditum pietatis et

743 (gratis enim atque ex mera conjectura, collectores conciliorum Leptinense Kal. Martii anni 743 celebratum revocant ad annum Childerici III primum, cum nulla in ejus actis regis illius reperitur mentio), verum post Kalendas ejusdem mensis primo alterove die evertum fuisse ad dignitatem regiam Childericum anno 743, proindeque verissime scriptum fuisse ab antiquo scriptore: *Interea septem annis nullus fuit in Gallia rex*, modo de inchoatis duntaxat, non de absolutis intelligas.

Cæterum nemini prolixior videri poterit aut injucunda nostra hæc annotatio de argumento magni in

negotium salutis annuente Deo perficiatur, atque præmia laboris percipere mereamini, deque conversione errantium merces vobis ascribatur in cælis. Si quis itaque huic Dei famulo, ad illuminationem gentium ab hac apostolica et catholica Dei Ecclesia destinato, assensum vel concursum præbuerit, exorantibus apostolorum principibus, consortia mereatur sanctorum martyrum Christi Jesu. Si quis vero (*Ivo, p. vi, c. 118*), quod non optamus, adversari ejus laboribus conatus fuerit [aversando, ejus præpedire conatus fuerit laborem], aut contrarius exstiterit ministerio illi credito, successorumque ejus in eundem laborem intrantium, ex sententia divina anathematis vinculo percellatur, et perpetuæ damnationis subiaceat. Data Kalendis Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno 7, sed et Constantini imperatoris ejus filii anno 4, indictione 6.

EPISTOLA IV.

GREGORII PAPÆ II AD CLERUM, ORDINEM, ET PLEBEM, CUI BONIFACIUS ORDINATUS FUERAT EPISCOPUS.

Gregorius episcopus servus servorum Dei, clero, ordini, et plebi consistenti Thuringi, dilectissimis filiis in Domino salutem.

* Probabilibus desideriis nihil tarditatis præstantes fratrem jam et coepiscopum nostrum Bonifacium vobis ordinavimus sacerdotem. Cui dedimus in mandatis, ne unquam ordinationes præsumat illicitas, ne bigamum, aut qui virginem non est sortitus uxorem, neque illitteratum, vel in qualibet corporis parte vitiatum, aut ex penitente, vel curiæ, aut culibet conditioni obnoxium, notatumque, ad sacros ordines permittat accedere; sed si quos hujusmodi forte repererit, non audeat promovere. Afros passim ad ecclesiasticos ordines [precedentes] prætententes, nulla ratione suscipiat, quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati sæpius sunt probati. Ministeria atque ornatum [ornamenta] ecclesiæ, vel quidquid illud est in patrimonio ejusdem, non minuere studeat, sed augere. De reditu vero Ecclesiæ, vel oblatione fidelium, quatuor faciat portiones, quarum unam sibi ipse retineat, alteram clericis pro officiorum sedulitate distribuat, tertiam pauperibus et peregrinis, quartam ecclesiasticis fabricis noverit reservandam, de quibus divino erit iudicio redditurus rationem. Ordinationes vero presbyterorum, sive diaconorum, non nisi quarti, septimi et decimi mensis jejuniis, sed et in ingressu quadragesimali, atque medio, vespere sabbati noverit celebrandas.

rebus chronologicis momento, neque hactenus qua opus erat accuracione tractato, qui apud se diu multumque perpenderit non inelegantis poetæ aureum illud effatum:

.... Si quid tibi forte repertum
Pluribus iudiciis solers fulcire memento.

* *Probabilibus desideriis*. Formula est generalis, quæ scribi solebat civitati cui ordinatus fuerat episcopus. Totidem enim verbis legitur inter antiquas formulas Ecclesiæ Romanæ, et inscribitur: *Synodale quod accipit episcopus*. SIMON.

Sacrosancti autem baptismi sacramentum, non nisi in paschali festivitàte et pentecoste uoverit esse præbendum, exceptis iis quibus mortis urgente periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subvenire. Huic ergo sedis nostræ præcepta servanti devotis animis obsequi vos oportet, ut irreprehensibile placitumque fiat corpus Ecclesiæ, per Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat cum Deo Patre omnipotente, per [Edit. Rom., et Spiritu sancto per] omnia sæcula sæculorum. Deus incolumes vos custodiat, dilectissimi. Data Kalendis Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore, anno 7, sed et Constantino magno imperatore ejus filio, anno 4, indictione 6.

EPISTOLA V.

GREGORII PAPÆ II AD OPTIMATES THURINGORUM.

Laudat illorum in Christi fide constantiam, hortaturque ut Bonifacio episcopo suo sint obedientes.

Viris magnificis filiis Asulfo, Goddavo, Willereo, Gunthario, Alvoldo [Edit. Rom., Asuleo, Guodelano, Mutereo, Gunthareo, Alvaldo], et omnibus Deo dilectis Thuringis fidelibus Christianis, Gregorius papa.

Insinuatam nobis magnificæ in Christo fidei vestræ constantiam agnoscentes, quod paganis compellentibus vos ad idola colenda, fide plena responderitis, magis velle feliciter mori, quam fidem semel in Christo acceptam aliquatenus violare; nimia exultatione repleti gratias debitas persolvimus Deo nostro et redemptori, honorum omnium largitori, cujus gratia comitante vos ad meliora et potiora optamus proficere, et ad confirmandum fidei vestræ propositum sanctæ sedi apostolicæ religiosis mentibus adhærere, et, prout opus poposcerit sacræ religionis, a memorata sancta sede apostolica spiritali omnium fidelium matre solatium quærere, sicut decet filios cohæredes regni a regali parente. Ministerio quoque præsentis fratris charissimi Bonifacii, quem ad vos episcopum consecratum in sorte prædicationis destinavimus, apostolicis institutionibus informatum, ad instruendam fidem vestram, in omnibus volumus et hortamur obedientesei consentire ad complementum in Domino vestræ salvationis.

EPISTOLA VI.

GREGORII PAPÆ II AD UNIVERSUM POPULUM THURINGORUM.

Ut Bonifacio episcopo suo in omnibus obediant, et episcopia atque ecclesias construant.

Gregorius servus servorum Dei universo populo Thuringorum.

Dominus Jesus Christus Filius Dei, et Deus verus, de cælis descendit, homo factus est, et pro nobis pati et crucifigi dignatus est, et sepultus tertia die

^a *Altsaxonum.* Antiqua Saxonia vocatur Germaniæ illa pars unde orta est recentior in Anglia Saxonia. Nam sub annum Domini 409, cum ad opem contra hostes ferendam Saxones evocassent, iis etiam apud se habitandi locum dedere, quem et vi paulatim illi retinuerunt, atque amplificaverunt. Hinc novi Saxones

resurrexit a mortuis, et ascendit in cælum; discipulis etiam suis sanctis [Edit. Rom., apostolis ait] ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*; ipse in se credentibus vitam æternam promisit. Cupientes ergo vos in perpetuum nobiscum gaudere, ubi finis gaudii nullus est, nec tribulatio, nec aliqua amaritudo, sed gloria sempiterna; ideo fratrem nostrum sanctissimum Bonifacium episcopum ad vos direximus, ut vos debeat baptizare, et fidem Christi docere, et ab errore ad viam salutis deducere, ut salutem habeatis et vitam sempiternam. Vos ergo ei in omnibus obedite, et sicut patrem vestrum illum honorate, et ad ejus doctrinam corda vestra inclinate. Quia illum non pro lucro aliquo temporali conquirendo direximus, sed pro lucro animarum vestrarum ad vos eum misimus. Diligite ergo Dominum, et in nomine ejus baptismum suscipite, quia Dominus Deus noster, quod oculus hominis nunquam vidit, nec in cor hominis ascendit, præparavit diligentibus se. Jam recedite a malis operibus, et agite bene; non adoretis idola, nec immoletis carnes, quia Deus non recipit ista; sed in omnibus secundum quod vos frater noster Bonifacius docuerit, observate et agite, et salvi eritis, et vos et filii vestri in sempiternum. Facite ergo et domum, ubi debeat ipse pater vester episcopus habitare, et ecclesias ubi orare debeatis, ut Deus indulgeat peccata vestra, et donet vobis vitam sempiternam.

EPISTOLA VII.

GREGORII PAPÆ II AD UNIVERSUM POPULUM ^a ALTSAXONUM.

Confirmat illos in fide Christi, quam relicto idolorum cultu amplexi erant.

Gregorius papa universo populo provincie Altsaxonum [Edit. Rom., Saxonum].

Sapientibus et insipientibus debitor sum, fratres charissimi, volens vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, et pro bis qui verbum exhortationis fidei Jesu Christi Domini nostri susceperunt, et qui adhuc suscepturi sunt, ut consolentur corda vestra instructa in charitate, et in omnes divitiis plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei patris Jesu Christi, ut ait egregius apostolus: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* (Coloss. ii). *Hoc autem dico, quoniam prope est regnum Dei* (Luc. xxi); et nemo [ut nemo] vos amplius decipiat in sublimitate sermonum, ut in [aut in] quocunque metallo salutem vestram quæratis, adorantes idola manufacta, aurea, argentea, ærea, lapidea, vel de quacunque materia facta, quæ falsidico nomine a paganis antiquis dii appellata sunt. In quibus et demones habitare noscuntur, quoniam omnes dii gentium dæmonia sunt, ut ait Scriptura: *Dominus autem*

vel Anglosaxones in Anglia: Saxones vero simpliciter, aut vero Altsaxones, seu antiqui Saxones in Germania sunt. Beda, lib. i, c. 10, 11, 12, 15, Hist., et lib. v, cap. 10, 11, 12. Pulchra hac de re notavit Serarius, lib. iii Hist. Mogunt., notat. 4.

noster cœlos fecit (Psal. xcvi). Quicumque autem in vobis susceperunt Christum Jesum Dominum nostrum, in ipso ambulent radicati, et superædificati, et confirmati fide, abundantes in gratiarum actione. Videte ne quis vos amplius decipiat per philosophiam et inanem fallaciam (Coloss. ii). Astutiores enim sunt filii tenebrarum, quam filii lucis. Discedite, filii, ab idolorum cultura; accedite et adorare Dominum Deum, qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt; et vultus vestri non erubescant. Unus enim Dominus hominum, volucrum, quadrupedum, et piscium, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Exspoliare vos ergo veterem hominem, et induite Christum novum, deponentes omnem malitiam, iram, indignationem, blasphemiam. Turpem sermonem nolite de ore vestro producere, et ab idolorum cultura recedite. Jam enim advesperascit dies sæculi, et tempus tenebrarum appropinquat, ideoque nolite esse otiosi, sed potius operamini opus bonum, ut Christus habitet in vobis. Et quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo et Patri per ipsum (Coloss. iii), respuentes gentilitatis sectam, scientes vos Dominum habere in cœlis. Orationi instantes ad ipsum Dominum cor erigite, quoniam magnus est Dominus Deus noster, et laudabilis nimis, et terribilis super omnes deos (Psal. xcvi), qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis pervenire (I Tim. ii). Hoc autem commoneo, fratres, ut quicumque voluerit ex vobis ad Christum converti, nullo modo eum prohibeatis, neque vim ei faciatis sculptilia adorare, quia ipse Christus Dominus vivit cum Deo Patre omnipotente in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen. Charissimi, fidelis est minister, et conservus in Domino, frater ac coepiscopus noster Bonifacius, quem misi vobis ad hoc ipsum, ut [Fidelem ministrum, et conservum misi ad vos Bonifacium fratrem, et coepiscopum meum ad hoc ipsum, ut] cognoscat quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra cum exhortationis verbo in Christo Jesu Domino nostro, ut a diabolica liberati fraude mereamini adoptionis filiis aggregari, et ut ab æterna damnatione liberati vitam habeatis æternam.

EPISTOLA VIII.

CAROLI MAJORIS DOMUS EPISTOLA GENERALIS.

De suscepto in tuitionem ac defensionem episcopo Bonifacio.

Dominis sanctis et apostolicis in Christo patribus episcopis, ducibus, comitibus, vicariis, domesticis, seu omnibus agentibus junioribus nostris, seu missis decurrentibus, et amicis nostris, illustris vir Carolus major domus bene cupiens vester.

Cognoscatis qualiter apostolicas vir, in Christo pater Bonifacius episcopus ad nos venit et nobis suggestit quod sub nostro mundeburdo vel defensione eum recipere deberemus. Quod ita gratanti animo nos fecisse cognoscite. Proinde ergo taliter ei manu nostra roboratam dare visi sumus, ut ubicun-

que ambulare visus fuerit, cum nostro amore, vel sub nostro mundeburdo et defensione, quietus vel conservatus esse debeat; ea ratione, ut justitiam reddat, et justitiam faciat et accipiat. Et si aliqua causatio vel necessitas ei advenerit, quæ per legem definiri non potuerit, usque ante nos quietus et conservatus esse debeat, tam ipse, quam qui per ipsum reclamare se et sperare videntur. Ut ei nemo aliquam contrarietatem vel damnationem adversus eum facere præsumat, sed omni tempore sub nostro mundeburdo vel defensione quietus vel conservatus residere debeat. Et ut certius credatur, manu propria subter firmavimus et de annulo nostro sigillavimus.

EPISTOLA IX.

GREGORII PAPÆ II AD BONIFACIUM EPISCOPUM.

Gratulatur de infidelium conversione, hortaturque ut in cæpto verbi ministerio constanter insistat.

Reverentissimo et sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei.

Creditæ speculationis sollicitudine permoti, evangelica quoque institutione, qua Christus ait: *Obsecrate Dominum messis ut injiciat operarios in messem suam* (Matth. ix), tuam proinde reverendam fraternitatem ad imitationem apostolorum (ut Domino jubente præcepti sunt, *Euntes prædicate evangelium regni* [Marc. xvi]; *Gratis accepistis, gratis date* [Matth. x]) in partibus Hesperiarum [Hessorum] ad illuminationem Germanicæ gentis in umbra mortis sedentis dirigere prævidimus, lucrum ut inde apportare deberes, quasi servus ille de negotio talenti, sicut scriptum est, *fidus in futuro auctori asserit Deo fecisse* (Matth. xxv; Luc. xix). Quod quia ex obedientiæ munere ministerium verbi cernimus adolere, et prædicationis præconio populum infidelem, ut innotuisti, audivimus converti, Domini potentiæ gratias referentes, ut ipse, a quo bonum procedit, et ad agnitionem vult omnes venire veritatis, tibi optamus ut cooperetur, et a tenebris ad lucem populum illum suæ potentiæ inspiratione reducat. Hinc enim vobis merces copiosa credimus quod ab omnipotente Deo ascribatur in cœlis. *Bonum enim certamen, si perseveraveris, possis cum Apostolo dicere: Certavi, cursum consummavi, fidem servavi* (II Tim. iv). Sed ut coronam percipias laboris insiste; pollicetur enim Deus perseverantibus in finem salutem. Nec te minæ terreant, nec dejiciant terrores, sed fixam in Deo tenens fiduciam veritatis verbum denuntia. Erit enim ex adjutorio divino protectio [Edit. Rom., perfectio], tantum sit bonum in voluntate opus. Igitur quantos ab errore convertentis, syllabarum tuarum recensito textu cognovimus, læti uberes Deo gratias agentes de lucro animarum exsultamus. Porro pro episcopo illo qui nunc usque desidia quadam in eadem gente prædicationis verbum disseminare neglexerat, et nunc sibi partem quasi in parochiam defendit, Carolo excellentissimo filio nostro patricio [Deest patricio], ut eum compeccat suadentes, paternis litteris scripsimus, et cre-

dimus quod hoc vitari [vetari] præcipiat, ipse vero A opportune, importune, prædicare quæ sunt salutis non desinas. Igitur Thuringis et Germaniæ populo ea quæ ad animæ respiciunt utilitatem et salutem scribere non omisimus, admonentes inter alia, ut construant episcopia et ecclesias. Ipse enim, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat (*Eszech. xviii*), erit omnibus daturus incrementum. Deus te incolumen custodiat. Data pridie Nonas Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, a Deo coronato, magno imperatore, anno 8, post consulatum ejus anno 8, sed et Constantino magno imperante ejus filio, anno 5, indictione 8.

EPISTOLA X.

GREGORII SANCTISSIMI PAPÆ ROMANI AD SANCTISSIMUM GERMANUM, QUI FUERAT PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITOS.

Qualis et quæ delectatio meam sic lætificare animam novit, sicut gratificus nuntius super tuo nomine, quod reverendum revera mihi et magnificandum decenter est, o sanctificate et divinitus acte? Hoc enim et nunc ego per honorabiles litteras tuas evangelizatus exultavi, et præ nimio gaudio, spiritu lætificatus sum. Deinde in cælum extendens oculum, gratiarum dominatori omnium Deo retuli actiones, qui taliter etiam modo voluit, et sine tenus vobis cooperatur, et omnia vestra in lucem educit. Hoc enim et orandum mihi est noctu et interdium, et nunquam aliquando hoc desiderium deserendum esse in Christo confidens pronuntiabo. Testimonium autem perhibet sermoni meo, o superlaudabilis et a Deo dilecte, etiam tuæ per omnem horam benevolentia recordatio: quam habitatricem habens in labiis, et dolorem verbi ferre non valens, illico ad affatum per litteras properavi. Est enim debitum mihi, et debitis cunctis insignis, te fratrem meum et propugnatorem Ecclesiæ salutare ac alloqui, et luctaminum tuorum collaudare materias. Etiam si quis dicat et valde convenienter clamet potius ea impietatis præcursor, qui nunc passus est, bona actione malam actionem tuis commutaturus felicitibus. Nam arbitrabatur secundum illum qui desursum cecidit fremere simul et prævalere adversus pietatem, sed impeditur cœlitus spe fraudatus; et audiebat quidem ab Ecclesia ea quæ et Pharao prius Ægyptius tyrannus, Moyse de illo canente: *Dixit inimicus, Persequens comprehendam, partibor spolia, replebo animam meam (Exod. xv)*. Sed et audiebat quæ et ipse diabolus, et cum prophetica illi prænuntiaretur maledictio: *Propterea destruet te Deus in finem, evellat te, et emigrabit te de tabernaculo tuo; et radicem tuam de terra viventium (Psalm. L1)*. Ita et ille præter spem conatibus qui in spe erant frustratus periit, superno agone vestro et robore apostatæ enervata impugnatione adversus Deum, deorsum effectum, et ad novissimum propemodum expulsum exitum Christum impugnantis ferocitate, ita ut super eo Scriptura veraciter impleatur, quæ dicit: *Ascus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt*

robore (I Reg. 11); pro eo quod nulla est ad infirmum Dei firmitas abominationis eorum qui Deum impugnant, et pugnare pro Deo mundum contra insensatos asserit [scriptum est]. Quomodo ergo non cum Deo pugnans, o tu sanctissime, adversus eos qui sine Deo et contra Deum sunt, commoveris? Qui videlicet inveniunt eum qui invisibiliter oppugnatur, imo ut verius dicamus, simul pugnat, et hostes in fugam vertit (*Sap. v*), ac ubi sic conspisti prælium, ut Deus ipse tibi monstravit? præsertim præcipiens in castris regni Christi gloriosum vere ac insigne labarum, id est, vivificam crucem, magnum contra mortem magnitudinis suæ trophæum, in quo mundi quadrifarie terminos circumscripsit, lineamentis distinguens. Deinde et sanctam imaginem omnium dominae ac veræ Dei matris, cujus vultum divites plebis deprecabuntur. Etenim sancta est, quemadmodum Patribus videtur, quæ taliter a vobis pie honorata tribuit vicissitudines. Nam imaginis honor ad principalem transit, secundum Basilium magnum. Et pietate est plena venerabilium imaginum causa, sicut dicit Chrysostomus: Ego et cora perfusam amavi picturam pietate refertam; vidi enim in imagine angelum cuneos barbarorum persequentem, et David veritatem dicentem: Domine, in civitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges (*Psal. LXXII*). Et nequaquam Ecclesia erravit, licet ita fuerit æstimatum. Indulgeat Deus, et neque secundum gentilem consequentiam est traditio (absit) et intentio rei secundum quid probatur, et nequaquam considerantur quæ perficiuntur. Nam neque in Paneade civitate hæmorrhœissæ pie motæ in recordationem facti in se miraculi repudiabatur, cum orta esset herba circa pedes statuæ, quæ ab ea in nomine Domini Jesu Christi erecta est; et extranea erat, incognitaque specie, positaque omnibus in variorum languorum remedium condescensione et bonitate Dei et Salvatoris nostri. Imo legalis, ut jam [ita] dicamus, hujusmodi est in Deo erectio, licet figuris magis signanda [Gr., figuris expressior], et umbræ præferenda sit gratia et veritas. Unde maximam salutis causam sanctorum cœtus Dei consilio hoc capitalum tradidit [Gr., h. cap. Ecclesiæ trad.] in universorum vultibus, et colorum operationibus venerabilem et sanctum characterem secundum humanitatem ejus, qui tollit peccatum mundi, erigamus, per eum humilitatis celsitudinem Dei Verbi considerantes, et ad memoriam conversationis in carne factæ, tam videlicet passionis ejus et salutaris mortis, quam redemptionis, quæ hinc mundo effecta est, manu quodammodo ducti, et nulla est hinc a divinis dissonantia. Si enim prophetica prælocutiones terminum minime perceperunt, ne scribantur res ad ostensionem eorum quæ adhuc facta non sunt, id est, si non est incarnatus Dominus, non formetur sancta imago ejus secundum carnem. Si non est natus in Bethleem (*Matth. 11*) ex gloriosa virgine Dei genitrice, neque magi munera obtulerunt, neque pastoribus supra stetit angelus,

neque multitudo cœlestis exercitus nato hymnum A idololatriæ manifestus est. Christianis autem Dei obtulit (*Luc. 11*), si non in ulnis genitricis ut infantulus ferebatur, qui portat universa, et lactis alimoniam pertulit, qui dat escam omni carni, nec hoc figuretur. Si non a sene suspiciebatur, qui vitæ tenet principatum et mortis, et omnium Dominus per eum agnitus simul et prædicatus, et ut dimissionem concederet postulatus, si non in Ægyptum causa dispensationis pergebat super nubem levem, omni scilicet lumine illustratam matrem ac sanctitate robustam, qui in excelso sedet, et redit ex Ægypto, et habitat Nazareth, ne figurentur coloribus. Si non mortuos suscitavit, et erexit paralyticos, et leprosis præbuit purgationem, et cæcos illuminavit, deinde et expressam fecit linguam mutorum, et bases claudorum firmavit, et expulit dæmones, nisi B aperuit aures surdorum, et omnia operatus est gloriosa, et in Deo signa perfecit, ne pingantur; et nisi passionem voluntarie suscepit, et infernum spoliavit, et surgens in cœlum ascendit, qui venturus est judicare vivos et mortuos, neque figurent Scripturæ vel historię, quæ ista enarrant, tam per litteras quam per colores [*Gr.*, nec scribantur, nec figurentur]. At si hæc omnia facta sunt, et magnum est pietatis mysterium, utinam esset possibile ut cœlum et terra et mare, animantia quoque omnia et virgulta, et quidquid aliud est, enarrent illa et per voces et per litteras, et per picturas. Eorum enim quæ non sunt formatio idolica pictura nominatur, quæ et paganæ fabulationis poema finxit, eorum C quæ nunquam fuerunt per essentiam facturam desipienter asseverans. Et certe nulla est condescensio Ecclesiæ Christi cum idolis: absit. Neque enim vitulas adoravimus, neque vitulum in Choreb fudimus, neque a nobis creatura Deus æstimata est, sed neque rursus sculptili procidimus, et Beelphegor initiati sumus, neque natorum occisores aut sacrificatores fuimus, aut occulta mysteria celebravimus, neque filios nostros et filias immolavimus unquam dæmonibus, ut in nos ea quæ a Salomone idolorum cultoribus dicta sunt assumantur. Nunquid a nobis infecta est terra in sanguinibus vel imaginem in templo fecimus, quadriforme habentem idolum, et hanc adoravimus (*III Reg. 11*)? Nunquid abominationem repentium et pecorum supra murum templi depinximus? Aut iterum nos Ezechiel vidit plangentes Adonidem, et incensum Soli offerentes (*Ezech. viii*), de quibus dicit Apostolus: *Servierunt creaturæ potius quam Creatori* (*Rom. 1*). Putasne statuimus imagines duarum fornicariarum in Ægypto, Oola scilicet et Uoliab, et eas adoravimus (*Ezech. xxxiii*)? An rursus a nobis sacrificia Bel in Babylone (*Dan. xiv*), et Dagon in Palæstina oblata sunt (*Judic. xvi*)? vel aliis diis gentium procidimus? Non sunt hæc, non sunt; calumniatur nullus, quoniam in nullorum quæ consistunt et facta sunt, nomen quod est super omne nomen populus Christi usque hodie, præter sanctam vivificam Trinitatem, coluit, vel servivit [*Gr.* latria adoravit]: absit. Nam modus

idololatriæ manifestus est. Christianis autem Dei cultoribus omnium dominator est adorandus. Porro si quis, Judaico more ad accusationem motus, quæ olim contra idolorum cultores dicta sunt diffamaverit, et idololatriam Ecclesiæ nostræ ascripserit ex venerabilium imaginum deifico et mirabili ad meliora ducatu, nihil aliud arbitremur, quam ut canis latret, et in funda procul abjectus audit sicut Judæus: Utinam et Israel per visibilia visus esset Deo adorationem offerre, et per typica memor esset creantis, et non vitulum retineret ac muscas super tabulas testamenti! Utinam sanctum altare magis desiderasset, et non vitulas Samariæ! Utinam attendisset Aaron virgam, et non Astartem! Bonum quippe simul et justum esset ei petram salutare quæ imbres divinitus dedit, et non Baal. Utinam ad virgam Moysi magis intuitus esset, et urnam auream, arcam, propitiatorium, petalum, ephod, mensam, tabernaculum interius et exterius, quæ omnia in gloriam Dei patrata, licet manu facta, sancta tamen appellabantur sanctorum, deinde et cherubim sculptiles, quorum memoriam faciens Apostolus ait: *Cherubim gloriæ adumbrantia propitiatorium* (*Hebr. v*), quibus et divinam veli gloriam a Scriptura docemur! Si his intendisset, non utique idolis procidisset. Omne namque opus quod in nomine Domini fit, pretiosum et sanctum est. Et quid opus est epistolam in longum extendere? et maxime ad virum Deo placitum, et vas electum a Deo, gratiam adeptum spiritus, et in profunda divinorum dogmatum valentem prospicere, atque Deo ductore considerare summam scientiæ altitudinem. Verum hinc ad propositum redeamus, propugnatrix tuæ, o sanctissime et omnium Christianorum domine, magnificationes, et qualis ipse ostensus fueris in cunctis ab illa directus et salvatus, et contra inimicos confortatus, admirantes. Illi vero qui ex multo jam tempore contra eam debacchati sunt, tanto invenerunt resistentem, quanto invenerunt sibi contradicentem. Et hoc mirum non est. Si enim Bötulia per manum Judith mulieris Israelitidis salvabatur, cujus opus Holofernis peremptio fuit (*Judith xiii*), et hanc salvatricem Israel qui per idem tempus fuerunt prædicaverunt, quomodo non oporteret amplius tuam amplissimam sanctitatem tali propugnatrice usam aggredi fidei hostes et victoria coronare subjectos? Sed ejusdem supplicationibus et omnium sanctorum potens in prælio Deus noster, fortis et longanimus, qui deduxit te super Joseph ut ovem, custodiat te sanctissime in annos prolixos, universam Christianam bene operantem conversationi, et sacro canoni obtemperare cunctos docentem et incitantem, et custodire depositum quod a patribus suscepimus; convertentem eos qui ad modicum quid non intellexerunt, o juve gaudium nostrum, et communis utilitas et refectio, sanctissime et omnibus Christianis amabilis.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Petrum

divinum apostolum æmulatus, tuba cecinit nobis a Roma veritatem etiam Pater iste beatus.

Theodorus [*Gr.* Theodosius] reverendissimus monachus et notarius legit.

EPISTOLA XI.

GREGORII PAPÆ II AD URSUM DUCEM VENETIARUM PRO RAVENNA A LONGOBARDIS DEFENDENDA.

Gregorius episcopus servus servorum Dei dilecto filio Urso duci Venetiarum.

Quia, peccato faciente, Ravennatum civitas, quæ caput exstat omnium; a nec dicenda gente Longobardorum capta est, et filius noster eximus dominus exarchus apud Venetias (ut cognovimus) moratur; debeat nobilitas tua ei adhærere, et cum eo nostra vice pariter decertare, ut ad pristinum statum sanctæ reipublicæ in imperiali servitio dominorum filiorum nostrorum Leonis et Constantini magnorum imperatorum ipsa revocetur Ravennatum civitas, ut zelo et amore sanctæ fidei nostræ in statu reipublicæ et imperiali servitio firmi persistere, Domino cooperante, valeamus. Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili.

EPISTOLA XII.

GREGORII PAPÆ II AD LEONEM ISAUURUM IMPERATOREM.

De sacris imaginibus.

Litteras vestræ a Deo custoditæ majestatis ac fraternitatis per augustalem spatharocandidatum missas accepimus, imperante te indictione quarta decima; ipsius etiam 14 et 15, et 1, et 2, et 3, et 4, et 5, et 6, et 7, et 8, et 9, indictionum acceptas epistolas tuas, in sancta ecclesia repositas in limine confessionis sancti et gloriosi ac principis apostolorum Petri diligenter servamus, ubi et Christi aman-

^a Has duas Gregorii II PP. epistolas scriptas anno Ch. 750 pluribus contendit Pagius, ad an. Ch. 726, n. 3 et seqq. Esse vero Gregorii III censet Labbeus, in lib. de Script. ecclesiast. Primam in lucem edidit P. Fronto Ducæus, Soc. J., ex ms. cardinalis a Lotharingia Rhemensis archiep. Et multa hic esse non satis cohærentia præmonuit. Eandem edidit cum notis P. Frontonis Ducæi card. Baronius, ad an. 726, n. 28, IIARD.

^b Gregorii. Adrianus pontifex, in epistola ad Constantinum Irenes filium, testatur Gregorium II, et ejus successorem Gregorium III, ad Leonem Isauricum de imaginibus scripsisse. Reperitur hæc epistola act. 2 synodi in Nicænæ, cujus inter alia hæc verba sunt: Qua de causa in magnam tribulationem uterque Gregorius Romani pontifices per ea tempora sanctissimi conjecti sunt; sæpius etiam proavum vestræ serenitatis admonuerunt, ne sineret venerandas imagines de statu suo dejici. (Sed hæc secundi potius quam tertii esse epistolam ut credamus suadent quæ suo tempore gesta narrat pontifex, ut inter cætera illud de Ravenna a Longobardis occupata, et quod Dialogus hic auctor cognominetur, nam et hoc secundo Gregorio cognomen tribuit Cedrenus ad annum 10 Leonis. Romæ autem Gregorius apostolicus vir, et Petri apostolorum coryphi et assessor, qui ob suas lucubrationes Dialogi cognomen adeptus est, a Leone ob ejus impietatem defecit, et pacto cum Francis inito, tributa Leoni denegavit, Anastasium ac socios anathemate feriit, imperatoremque multis epistolis, et a multis lectis, manifesto redarguit.) Et Theophanus, qui falso inscribitur Paulus Diaconus, lib. XXI: Anno 9 imperii sui cœpit impius imperator Leo con-

tra sanctas et venerandas imagines facere verbum. Quod cum didicisset Gregorius papa Romanus, tributa Romanæ urbis prohibuit, et Italicæ, scribens ad Leonem epistolam dogmaticam, non oportere imperatorem de fide facere verbum, et novitate violare antiqua dogmata Ecclesiæ catholicæ, quæ a sanctis patribus sunt prædicata. Idem legimus in libro Pontificali, unde Trithemius in libro de Scr. Eccl. hunc Gregorium virum doctum ac sanctissimum tradit plena eruditionis scripsisse quædam opuscula: Ad interrogata Justiniani Responsum lib. 1; Contra Leonem August. lib. 1; Ad Joannem episcopum Constantinopolitanum lib. 1; Epistolarum ad diversos lib. 1. Moritur anno Dom. 751, indict. 14, in Idus Febr. Minus ergo mirum si Græcus, sive interpres, sive librarius, qui hanc exscripsit epistolam, Gregorio cognomen Dialogi addidit, cum Cedrenus ipse, memoria lapsus, id egerit. Nam Gregorii illius magni hoc esse cognomen apud Græcos, ex quo Zacharias pontifex ejus dialogos in Græcum sermonem convertit, constat ex Græcis, Damasceno in orat. de fidelibus defunctis, Euthymio et Euchologio Græcorum, c. 96, et Latino Sieberto, ad an. Chr. 605, ut nimirum a Thaumaturgo, Nazianzeno, Nyssenoeque distinguatur. Certe ejusdem interpretis imperitiæ tribuendum censeo, quod multa hic ἀναξόλουθα, nec satis cohærentia reperiantur. Quæcumque tamen opusculum studio conservandæ antiquitatis vulgamus ex illustrissimi cardinalis Caroli a Lotharingia Rhemensis arch. biblioth. exscript. an. 1590 quæ in monasterio sancti Remigii Rhemis servatur.

in terra, et demonstra mihi quis tradiderit veneranda et adoranda esse manufacta, tum ego Dei esse mōdatum fatebor. Quare vero, tanquam imperator et caput Christianorum, sapientes non percontatus es, qui experientia pollent et ab ipsis edoreri potuisses propter quæ manufacta Deus hæc dixerit, priusquam confunderes et commisceres humiles populos atque conturbares? Verumtamen tu sanctos Patres nostros ac doctores rejecisti ac repudiasti, et feras amandasti, quibus manu propria scriptisque tuis te pariturum eosque secuturum promisisti. Scriptura nostra, lux et salus nostra, sancti ac Deo pleni Patres et doctores nostri sunt, et hoc sex in Christo synodi nobis tradiderunt, et tu eorum testimonia non accipis. Necessè habemus crassa tibi et indocta scribere, ut indoctus es et crassus, sed revera tamen virtutem ac veritatem Dei in se continent. Per Deum te obtestamur ut arrogantiam deponas et superbiam, qua circumfluis, multaque cum humilitate sincere nobis aures accommodes. Flectat animus tuum Deus ad veritatem sermonum suorum efficacitate. Propter idololatras enim, qui terram promissionis occupabant, verba faciebat, qui animalia aurea, et argentea ligneaque, et omnem creaturam adorabant, et volantes aves omnes, ac dicebant: Isti sunt dii nostri, et alius Deus non est. Propter hæc manufacta diaboli noxia et exercenda dicebat Deus, ne ea adoraremus. Nam quia sunt manufacta quædam ad ministerium et gloriam Dei, cum peculiarem populum suum Hebræorum sanctificatum introducere vellet, prout ante Deus Abraham, Isaac et Jacob promiserat se terram illis promissionis daturum, et possessores ac hæredes possessionum idololatrarum illos [Israelitas] redditurum, ac gentes illas concisurum, penitusque deleturum, quia terram et aerem iniquitate sua, quam perpetraverant, contaminarant, prædicebat Deus, ac præmuniebat populum suum, ne in eorum adorationes prolaberentur. In populo Israelitico viros duos selegit Deus, ac benedixit eos et sanctificavit, ut opera manufacta fabricarentur, verum ad gloriam et ministerium Dei, in monumentum generationum ipsorum (*Exod. xxxi*); Bezeleel inquam et Eliab [Ooliab] ^a ex prima tribu Dan. Dixit Moysi Deus: *Præcide tabulas duas lapideas* (*Exod. xxxi*), et affer mihi; cumque præcidisset, advexit, et digito suo decem et vivifica et immortalia verba scripsit Deus. Deinde, fac cherubim et seraphim, inquit Deus, et hæc mensam, ac deaurato intus et foris, et arcam fac

^a *Ex prima tribu Dan.* Hic error subest, ita forte tollendus, τῆς πρώτης φυλῆς καὶ τῆς τοῦ Δάν, ex prima tribu et Dan. Legimus enim *Exodi xxxi* Bezeleel fuisse de tribu Juda, quæ propter imperium ei delatum prima hic dici potest videri; et Ooliab, qui Eliab Septuaginta Græcis, de tribu Dan. Loci etiam Scripturæ qui sequuntur non tam ad verbum quam ad sensum citantur.

^b *Non latria, sed habitudine.* Sic locum Nicephor. Constantinopolit. ex ejus orthodoxo citatum verlit Turrianus noster, lib. i pro canonibus apost., cap. 25. Cum Christus initio prædicatus est, cum ea prædicatione conjuncta erat σχετικῶς, id est, habitudine,

A de lignis imputribilibus, et impone testimonia tua in arcam in memoriale generationum vestrarum (*Exod. xv*), hoc est, tabulas, urnam, virgam, manna. Suntne hæc figuræ ac simulacra manufacta, an non? verumtamen ad gloriam et ministerium Dei. Moyses ille magnus timore correptus cum figuram vellet et simulacrum intueri, ne forte erraret, orabat Deum dicens: Ostende mihi teipsum manifesto, ut videam te (*Exod. xxxii*); et respondit Deus: Si videris me, morieris; sed ascende per foramen petræ, et videbis posteriora mea. Ostendit ei Deus in visione mysterium a sæculis absconditum et a generationibus. Verum nostrarum generationum ætate in novissimis temporibus manifestum seipsum et posteriora simul et anteriora perfecte nobis ostendit. Cum vero genus hominum in perpetuum perire vidisset Deus, figmenti sui miserus, Filium suum ante sæcula genitum misit, et de cælis descendens, in ventrem virginis Mariæ ingressus est, cum in ejus utero verum lumen eluxisset; et seminis loco lumen factum est caro; et Jordane fluvio baptizatus est, et nos quoque baptizavit. Indiciorum nobis pignora dare cœpit ne fallamur, et Hierosolymam ingressus, in cœnaculo sanctæ et gloriosæ Sion in mystica cœna sacrum nobis corpus suum apposuit, et pretioso nos sanguine suo potavit. Illic et pedes nostros lavit, et cum ipso bibimus et comedimus, et ipsum manus nostræ conrectaverunt, et familiaris noster est factus, et manifestata nobis est veritas, et error et caligo qua circumfusi eramus aufugit, et e medio sublata est; atque in omnem terram exivit sonus ejus, et in fines orbis terræ verba ejus. Cœperunt ab universo terrarum orbe homines velut aquilæ advolantes Hierosolymam venire, prout in Evangeliiis dixit Dominus: *Ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ* (*Matth. xxiv*). Christus autem cadaver, aquilæ in sublime volantes religiosi sunt homines et Christi amantes. Qui Dominum cum vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes depinxerunt; cum Jacobum fratrem Domini vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes depinxerunt; cum Stephanum protomartyrem vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes depinxerunt; et ut uno verbo dicam, cum facies martyrum, qui sanguinem pro Christo fuderant, vidissent, depinxerunt; et his conspectis deinceps in toto terrarum orbe homines, diaboli adorationibus derelictis, has exhibuerunt ^b non latria, sed habitudine. Num tibi justum videtur, imperator, has

prædicatione ejus imaginis; et ut non adoratur imago propter se, sed propter prototypum, sic non est dicendum adorari eam absolute, sed σχετικῶς, id est, relate; et ut purpura et imperator ea indutus unum faciunt habitu, sic imago et prototypum ejus unum faciunt σχεῖσι, id est, habitudine. In sententiis etiam Patrum de imaginibus, quas Lutetia edidit G. Morelius, 1562, pag. 10: Ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λατρευτικὴ προσκύνησις, καὶ φυσικὴ, ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ σχετικὴ ἢ προσκύνησις, καὶ ὁμωνυμικὴ. Quæ sic redduntur ab interprete Euthymii Panopliæ, tit. 19: *In ipso Christo est adoratio latriæ et naturalis; in imagine vero Christi est relativa et equivoca.* Vid.

imagines venerari, an erroris diabolici? Cum Hierosolymis ageret Christus, Augarus, qui tum temporis dominabatur et rex erat urbis Edessenorum, cum Christi miracula inaudiisset, epistolam scripsit ad Christum; qui manu sua responsum et sacram gloriosamque faciem suam ad eum misit. Itaque ad illam non manufactam imaginem mitte ac vide: congregantur illic Orientis turbæ populorum et orant; et aliæ multæ snt tales manufactæ, quas Christi amantes peregrinantium cœtus conservant, qui ad spectacula ejusmodi conflunt, quæ quotidie veneraris et circumspicis [F. venerabis et contemnis? ex Gr.]. Cur tandem Patrem Domini Jesu Christi non oculis subjicimus ac pingimus? quoniam quis sit non novimus, Deique natura spectanda proponi non potest ac pingi. Quod si eum intuiti essemus ac novissemus prout Filium ejus, illum quoque spectandum proponere potuissemus ac pingere, ut et illius imaginem idolum appellares. Obtestamur te tanquam fratres in Christo, ingredi ad veritatem, unde exististi; excute spiritus elatos, et pertinaciam tolle, atque ad omnes scribe quoquoersum, eosque quibus offendiculo fuisti erige, quousque excæcasti, tametsi præ nimia tua stupiditate illud pro nihilo habes. Novit charitas Christi, quando templum sancti principis apostolorum Petri ingredimur, et sancti pictam imaginem contemplamur, compunctione percellimur, et instar imbris pluenta celo lacrymæ nostræ funduntur. Christus visum cæcis restituit; tu eos qui recte videbant excæcasti, et obstaculo illis fuisti, tametsi pro nihilo istud habes; et imperitos reddidisti, rectumque hominum cursum interrupisti, ac precibus ipsos privasti, et vigiliarum loco atque assiduitatis et studii erga Deum, in somnum et dormitationem et incuriam humiles populos devolvisti ac præcipites egisti [et capite truncasti]. Et dicis nos lapides et parietes ac tabellas adorare. Non ita est, ut dicis, imperator, sed ut memoria nostra excitetur, et ut stolidi es imperita crassaque mens nostra erigatur, et in altum provehatur per eos quorum hæc nomina, et quorum appellationes, et quorum hæc sunt imagines, et non tanquam deos, ut tu inquis, absit, non enim spem in illis habemus. ^a Ac si quidem imago sit Domini, dicimus: Domine Jesu Christe Fili Dei succurre et salva nos; sin autem sanctæ matris ejus, dicimus: Sancta Dei genitrix, Domini mater, intercede apud Filium tuum verum Deum nostrum, ut salvas faciat animas nostras; sin vero martyris: Sancte Stephane, qui pro Christo sanguinem tuum fudisti, qui ut protomartyr loquendi confidentiam habes, intercede pro nobis. Et de quovis martyre,

Franc. Suarez, in III part. S. Thomæ, disput. 44, sect. 4.

^a Ac si quidem imago. Horum similia sunt illa in eisdem sententiis de imaginibus, pag. 46: και εὐ μὲν ἴσταν εἰκόνα τοῦ κυρίου, λέγομεν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς. Porro quæ sequuntur verba Leonis, cum inani arrogantia conjectum habent insigne *μνημονικὸν ἀμάρτυρα*. Non enim Ozias rex serpentem æneum contregit, sed ejus nepos Ezechias, ut est IV Reg. xviii, 4 nisi forte aliunde didicerat Oziam e templo eduxisse serpen-

A qui passus est martyrium, ita dicimus, tales per illas preces offerimus; nec ita est uti dicis, imperator, quasi deos martyres appellemus. Averte cogitationes tuas malas, te obtestor; et libera animam tuam a scandalis et execrationibus quibus ab universo mundo incesseris, quandoquidem vel a puerulis parvis illuderis. Obito scholas eorum qui elementis imbuuntur, et dic: Ego sum eversor et persecutor imaginum, et confestim tabellas suas in caput tuum projicient, quodque a sapientibus minime doceri potuisti, ab insipientibus edocebere. Sic ad nos scripsisti: Ozias rex Judæorum post annos octingentos serpentem æneum e templo ejecit (IV Reg. xviii); ^b ego vero post annos octingentos idola ex oculis ejeci. Vere et Ozias frater erat tuus, et eadem erat B qua tu pertinacia præditus, illiusque temporis sacerdotibus vim afferebat, ut tu facis. Illum siquidem serpentem sanctificatus David una cum arca sancta in templum invexit (II Paralip. xxvi, 16-18). Quod enim illud erat, nisi consecratum a Deo ærementum, propter eos qui tum ægri erant et a serpentibus læsi? ut populis demonstraretur is qui primo figmento a Deo formato Adamo et Evæ peccatum suggererat, ipsum in medelam peccatorum constituit. At tu, prout gloriaris, post annos demum octingentos benedictionem ex ecclesiis ejecisti, ac martyrum sanctificationem; et sicuti recte initio confessus es, data opera, non ex aliqua necessitate; postremo autem manu propria subscribens, in caput tuum ipsorum execrationem detorsisti. Voluimus et nos, utpote C qui facultatem et potestatem atque auctoritatem a sancto Petro principe apostolorum habemus, tibi pœnam irrogare; sed quoniam in teipsum execrationem ingessisti, tibi habeto illam cum consiliariis tuis, quos complecteris. Qualem, quæso, ædificationem et cursum eorum qui recte currebant interrupisti? Novit charitas Christi. Nos ipse cum ecclesiam ingredimur, et miraculorum Domini Jesu Christi picturas contemplamur, et sanctæ matris ejus Dominum Deumque nostrum lactentem in ulnis habentis, angelosque circumstantes ac ter sanctum hymnum canentes, non sine compunctione regredimur. Ecquis enim non compungitur et luget similiter (intuens) et vasa lavacri, et sacerdotes in orbem circumstantes, et mysticam cœnam, et cæcorum illuminationem, et D Lazari exsuscitationem, et leprosi ac paralytici curationem, recubitus in herba, cophinos, sportas et reliquias, montis Thabor transfigurationem, crucifixionem Christi, sepulturam ejus et resurrectionem, sanctam ascensionem, et Spiritus sancti descensum? Quis picturam Abraham cernens, et gladium pueri

tem æneum, Ezechiam confregisse, quale et illud est quod subjicit de Davide in templum sive tabernaculum illum introducente Gregorius, quod, opinor, ex sacris Litteris non constat. Præterea nondum elapsi erant anni octingenti ab exordio legis evangelicæ; nam ut notat Cedrenus, Græcus historicus, Leonis filius Constantinus imperare cepit anno mundi 6236, ab Incarnatione Domini 739 [imo an. Chr. 741].

^b Illic videtur error ex lapsu memoriæ.

cervicibus imminentem, non compungitur et colla-
crymatur? et in universum omnes Domini passio-
nes? Expediret tibi, imperator, duobus propositis, ut
hæreticus potius quam persecutor et eversor histo-
riarum et picturarum, imaginum et passionum Do-
mini, appellareris. Atqui malum est minimeque
commodum te hæreticum appellari, verum tibi ego
referam quam ob causam. Hæreticus notus dicitur,
quando paucis est notus, et non multis, et difficilia sunt
offendicula, sententiæque intricatæ, neque dijudicari
facile possunt, itemque qui doctrinam spargunt, et
qui humilitate præditi non sunt, ob imperitiam atque
caecitatem ipsorum statim labuntur, neque tanti cri-
minis illi sunt, quanti tu, damnandi. Tu ea quæ co-
gnita sunt et spectata ut lumen aperte insectatus es,
et ecclesias Dei denudasti: quas sancti Patres con-
vestierant et ornarant, tu spoliasti atque denudasti;
tametsi talem habebas pontificem, dominum, inquam,
Germanum fratrem nostrum et comministrum. Hujus
debebas tanquam Patris ac doctoris et tanquam se-
nioris, multaque rerum, cum ecclesiasticarum, tum
civilium experientia pollutis, consilii obtemperare.
Annum etenim agit hodie vir ille nonagesimum quin-
tum, singulis patriarchis et imperatoribus inserviens,
perpetuoque fuit occupatus, quod utrisque rebus
gerendis mirifice utilis et aptus esset. Illum igitur
omittens lateri tuo ^a improbum illum Ephesium
Apsimari filium, ejusque similes audisti. Cum enim
dominus Germanus, quique tum temporis patriar-
cha erat dominus Georgius, suggessissent persuasissentque Constantino Constantis filio, Justiniani Pa-
tri, ut Romam ad nos scriberet, sic interposito jure-
jurando scripsit ad nos, et nobiscum egit, ut ad
universalem synodum congregandam viros utiles
mitteremus; neque cum illis, inquit, tanquam im-
perator sedebo, aut imperiose loquar, sed tanquam
unus ex illis, et prout statuerint pontifices, ego ex-
sequar, et eos qui recte loquuntur admittemus, eosque
qui male loquuntur expellemus et exsiliis relegabi-
mus. Si pater meus quidpiam ex intemerata puraque
fide perverterit, ego primum illum anathematizabo.
Tum nos Deo bene volente misimus, et cum pace

^a *Improbum illum Ephesium.* In Ms. erat τοῦ παρανόμου μωροῦ Ἐπίσου, ac si quidem μωροῦ legissem, improbum stultumque vertissem; sed verisimilius est nomen hic desiderari τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Ἐπίσου Θεοδοσίου ἐπισκοπῆς, qui a consilio erat Constantino Copronymo, et ut hinc constat, Leoni patri. Cedreus, anno 43 Copronymi: κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων παρανόμον συνέδριον τῆν ἐπισκόπων συνέλεξεν, οὗν ἐξήρχε Θεοδοσίος ὁ υἱὸς Ἀψιμάρου ὁ Ἐπίσ., καὶ Παστῆλας ὁ Πέργης. Quæ apud Theophanem, quem dicunt Paulum diaconum, ex interpretatione Anasiasii bibliothecarii sic Latine efferuntur: *Contra sanctas imagines concilium iniquum triginta octo episcoporum* (Cedreno CCCXXVIII) congregavit, quorum primi erant Ephesus filius Apsimari, et Pastillas Pergensis. Sed addendum est, Theodosius Ephesus; nam et in VII synodo, act. 1, in confessione Basilii Ancyranus dicitur falsum conciliabulum congregatum, cui præfuit Theodosius Ephesi episcopus, Sisinnus item Pergæ cognomine Pastillas. Idem testatur et Zonaras.

^b *Idcirco etiam laurata.* Vocem Græcam retinimus cum interprete veteri synodi septimæ, ut qui-

A sexta synodus celebrata est. Scis, imperator, sanctæ Ecclesiæ dogmata non imperatorum esse, sed pontificum, quæ tuto debent dogmatizari. Idcirco Ecclesiæ præpositi sunt pontifices a reipublicæ negotiis abstinentes; et imperatores ergo similiter ab ecclesiasticis abstineant, et quæ sibi commissa sunt capessant. Consilium autem Christi amantium imperatorum et piorum pontificum virtus est una, quando cum pace atque charitate res administrantur. Scripsisti ut concilium universale cogeret, et nobis inutilis ea res visa est. Tu persecutor es imaginum, et hostis contumeliosus et eversor: cessa, nobis hoc largire ut taceas, tum mundus pace perfruetur, et scandala cessabunt. Finge nos te audisse, et ex universo terrarum orbe pontifices congregatos esse, senatumque ac consilium sedisse: ubi est Christi amator ac pius imperator, qui de more in senatu sedere debet, et eos qui recte loquuntur munerari, eosque qui aliena a veritate blaterant amandare, cum tu, imperator, vacilles ac barbaros imiteris? Non animadvertis hunc tuum conatum, quo adversus imagines insurrexisti, facinus esse turbulentum et insolens et superbum? Cum Ecclesiæ Dei alta pace fruerentur, tu pugnas et odia et scandala suscitasti. Cessa et quiesce, tum synodo minime opus erit. Scribe ad omnes, et in quascunque regiones orbis terrarum, quibus offendiculo fuisti, Germanum patriarcham Constantinopolitanum et Gregorium papam Romanum circa imagines peccasse, et nos ab hac cura quietum præstabimus, ne peccatum aut lapsus ullus sit tuus, utpote qui a Deo potestatem et cælestia et terrena solvendi acceperimus. Testis est Deus, quascunque misisti ad nos epistolas, auribus cordibusque regum Occidentis obtulimus, pacem illorum tibi ac benevolentiam concilians, teque laudantes ac mirifice efferentes, prout te antea conversantem intuebamur. ^b Idcirco etiam laurata tua receperunt, ut reges a regibus honore affici convenit; idque cum nondum inceptum hoc conatumque tuum, quo adversus imagines insurrexisti, audivissent. Cum vero didicerunt, certioresque sunt facti, ^c te Jovinum spatharocandidatum ad Chalcoptia misisse ad evertendum

dem citatur a Franc. Balduino in lib. III Optati, sub finem: «Lauratis et iconibus, quæ mittuntur ad civitates vel regiones, obvii adeunt populi cum coreis et incensis, non cera perfusam tabulam, sed imperatores honorantes.» Quæ verba citata esse arbitror ab Adriano papa in epistola ad Constantinum, actione 2 synodi VII, ex sermone in quintam diem paschæ: *Nam cum regis figuræ et imagines in civitates inferuntur*, et rursus act. 4, ex orat. in pelvium, sic apud Gregorium, lib. XI Registri, epist. 1. Cum venisset icon Focæ et Leontis, acclamatum est eis, et iconem Gregorius jussit in oratorio sancti Cæsarii reponi. Exstat lex Theodosii l. xv, tit. 5, Cod. Theod. de imaginibus imperatoris.

^c *Jovinum spatharocandidatum.* Narratur hoc ipsum a Paulo diacono, lib. XXI Miscellæ (ita Theophanes verus auctor inscribitur), ubi quosdam regios homines occisos ait, Dei deponentes icona, quæ super magnam portam æneam posita cernebatur, et in Vita sancti Stephani junioris nuper a doctissimo Bilio edita una cum operibus Damasceni. Cæterum spatharium Cedreus esse Romanis corporis custodem

et confringendum Salvatorem, qui appellatur Antiphonetæ, ubi et miracula multa fiunt, inventæ sunt illie mulieres zelo succensæ, et illarum æmulæ quæ unguenta ferebant, quæ spatharocandidatum orarunt: Ne, obsecramus, ne hoc facias, aiebant. Ille vero preces earum non admittens, erecta scala conscendit; cumque ter securi faciem imaginis Salvatoris percussisset, hoc videntes mulieres, et iniquum illud facinus non ferentes, attracta scala fusibus concisum illic necarunt. Tum tu mali æmulator, missis satellitibus, mulieres nescio quo illic occidisti, astantibus utilibus viris Romanis, et ex Francia, ex Vandalis, ex Mauritania, ex Gothia, et, ut generalim dicam, ex toto interiori Occidente. Cum autem advenissent, et in suis regionibus singuli juvenilia tua pueriliaque facta narrassent, tunc projecta laurata tua conculcarunt, et faciem tuam conculcaverunt, ac delectu habito Longobardi et Sarmatæ, cæterique qui ad Septentrionem habitant, miseram Decapolim incursionibus infestarunt, ipsamque metropolim Ravennam occuparunt, et reiectis magistratibus tuis, proprios constituere magistratus; et vicinas nobis sedes regias, ipsamque Romam sic tractare statuerunt, cum tu nos defendere minime possis. Et hæc ob imprudentiam ac stultitiam sustinuisti. At enim eos perterrefacis, atque: Romam mittam, et imaginem sancti Petri confringam; sed et Gregorium illinc pontificem vincitum adduci curabo, ^a sicut Martinum Constantinus [Constantius, Constans] adduci jussit. Scire autem debes ac pro certo habere, pontifices qui pro tempore Romæ exstiterint, conciliandæ pacis causa sedere tanquam parietem integerrimum, septumque medianum Orientis et Occidentis, ac pacis arbitros et moderatores esse, quique ante fuerunt imperatores in hoc componendæ pacis certamine desudarunt. Quod si nobis insolenter insultes, et minas intentes, non es. nobis necesse tecum in certamen descendere: ad quatuor et viginti stadia secedet in regionem Campaniæ Romanus pontifex; tum tu vade, ^b ventos persequere. Prædecessor noster Martinus pontifex ad pacem cohortans sedebat; idcirco ma-

docet p. 139: Σπαθάριος ὁ σωματοφύλαξ, et apud eundem πρωτοσπαθάριος. Spathariorum princeps Sergius anno 1 Leonis appellatur, et a Curopate inter magistratus imperatoriæ aulæ numeratur, qui et imperatoris τὴν σπάθαν, id est, ense, gestasse principem genere proximum scribit. Meminit et Paulus diaconus pro Theophane inscriptus, lib. xxii inter nomina magistratum quorundam, Theophylacti candidati, an. 25 Constantini Copronymi. Luitprandus Ticinensis, lib. vi, c. 5. Turba post hos immensa vocatur protospathariorum, spathariorum, candidatorum, et id genus clientum. Ex utroque genere magistratus hoc spatharocandidati forte coaluit.

^a Sicut Martinum Constantinus. Paulus diaconus Constantem scribit, lib. xviii, nepotem Heraclii, iudici. 8, anno imperii sui nono sanctum Martinum et Maximum apud Chersonum et alia climata relegasse, quod Monothelitarum erroribus non faverent. Idem Cedrenus anno ejus 16 accidisse vult. Sed Constantinum hic appellat Gregorius quemadmodum et Ado Viennensis in Chronico, an. 641, et catalogus imperatorum Orientis Græcus, quem alii Constantem

A lignus ille Constantinus [Constantius, Constans] de fide sanctæ Trinitatis male sentiens, et hæreticis pontificibus proscriptis astipulans, Sergio et Paulo et Pyrrho, missis satellitibus rapuit illum, et Byzantium tyrannica violentia abduxit, multisque malis obsessum in exilium amandavit. Quin etiam Maximo monacho et hujus discipulo Anastasio mala multa exhibuit, et Lazicam in exilium misit. At Constantinus [Constantius] qui eos relegarat, interfectus, et in peccato suo mortuus est. Nezeuxius enim qui tum comes obsequii ejus erat, ab episcopis Siciliae certior factus hæreticum eum esse, ipsum intus in templo trucidavit, et in peccato suo interiit. Beatum vero esse Martinum testatur civitas Chersonis, in quam relegatus est, et Bosphori totusque Septentrio et incolæ Septentrionis, qui ad monumentum ejus accurrunt, et curationes accipiunt. Atque utinam Dei munere nobis contingat, ut per Martini viam incedamus, tametsi ob plebis utilitatem vivere volumus et supervivere, quandoquidem Occidens universus ad humilitatem nostram convertit oculos, ac licet tales non simus nos, illi tamen magnopere nobis confidunt, et in eum, cujus denuntias te imaginem everturum atque deleturum, sancti scilicet Petri, quem omnia Occidentis regna velut deum terrestrem habent. Quod si hoc velis experiri, plane parati sunt Occidentales ulcisci etiam Orientales, quos injuriis affecisti. Verumtamen per Dominum te obsecramus, a juvenilibus ac puerilibus factis avertere. Scis Romam ulcisci imperium tuum non posse, nisi forte solam urbem propter adjacens illi mare ac navigia; ut enim ante diximus, si ad quatuor et viginti stadia Roma fuerit egressus papa, nihil tuas minas extimescit. Unum est quod nos male habet, quod agrestis et barbari mansueti fiant, et tu mansuetus contra agrestis et ferus. Totus Occidens sancto principi apostolorum fide fructus offert. Quod si quospiam ad evertendam imaginem miseris sancti Petri, vide, protestamur tibi, innocentes sumus a sanguine quem fusuri sunt; verum in cervices tuas et in caput tuum ista recident. Nuper siquidem ab interiori Occidente preces illius quem Septetum appellant accepimus,

dicunt. Variant etiam auctores in nomine exprimendo percussoris ejus, quem Zonaras et Cedrenus Μιζιζιον Ἀρμένιον. Mizizium Armenium, translator Theophanis, qui asseritur Paulus diaconus, Mitium; Constantinus Manasses, in historia sua, politiciis verbis scripta, Mizizium, καὶ τυραννὴ Μιζιζιῶς ἀπὸ ἐκ Σικελίας. Gregorius hic Nezeuxium dicit. Librario-rum culpa fortasse nomen barbarum immutatum est, vel interpretis Græci, qui et hic forte pro balneo τὸ ἱερὸν scripsit; nam alii omnes in balneo, non in templo, Constantem necatum asserunt, aut aliter fando auditum Romæ fuit.

^b Ventos persequere. Alludit ad illud Ecclesiastici xxxiv, 2: Ὡς δραξόμενος σκιάς, καὶ διώπων ἀνέμου. Quasi qui apprehendit umbram, et persequitur vento; sic qui intendit in omnibus. Simile illud ex profanis, ἄνεμους γιωργιῆς, ventos colis, in eos qui e suis laboribus nihil fructus reportant, et ex Clementis I strumate profertur, quod est Prov. xvi, 4: Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos, idem autem sequitur aves volantes.

qui vultum expetit nostrum Dei gratia, ut ad impar-
tendum ei sanctum baptismum illuc proficiscamur; ac ne
sordidiæ negligentiaque nostræ ratio nobis redilenda sit,
ad iter nos accingimus. Deus autem timorem suum in
cor tuum immittat, et te ad veritatem convertat ab
iis quæ in mundum perperam invexisti, tuasque litteras
quamprimum accipiam, quæ nobis tuam annuntient
conversionem. At is qui de cœlis descendit Deus, et in
uterum sacræ virginis Dei genitricis propter nostram
salutem intravit, inhabitet in corde tuo, citoque
abigat eos qui te inhabitant, et scandala invehunt;
pacemque cunctorum Christianorum Ecclesiis largiatur
in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA XIII.

GREGORII PAPÆ II AD LEONEM ISAVURUM IMPERATOREM. B
Secunda a de sacris imaginibus.

Acceptimus vestri a Deo conservati imperii atque
in Christo fraternitatis litteras per Rufinum legatum
vestrum delatas; neque prorsus vitæ meæ tædium,
quod sententiam non mutaris, sed in eisdem malis
perseveres, nec ea quæ Christi sunt sapias, ut sanctos
ac celebres miraculorum effectores Patres nostros ac
doctores secteris et imiteris. Neque vero simplici-
ter doctores peregrinos profero, sed eos tantum qui
ex urbe ac regione tua prodierunt. Num sapientiores
sunt Gregorio miraculorum effectore, Gregorio Nys-
sæno, Gregorio theologo, Basilio Cappadociæ, et
Joanæ Chrysostomo? ne infinita millia sanctorum
illis similium ac Deo plenorum Patrum doctorumque
nostrorum commemorem. Sed obsecutus es pervicaci
animo tuo ac domesticis perturbationibus, et scri-
psisti: « Imperator sum et sacerdos. » Enimvero qui
ante te fuerunt imperatores hoc opere ac sermone
demonstrarunt, qui condiderunt et curam gesserunt
ecclesiarum, una cum pontificibus cupiditate zelo-
que incensi, rectæque fidei veritatem pervestigantes,
Constantinus magnus, Theodosius magnus, Valenti-
nianus magnus, et Constantinus Justiniani pater, qui
sexta synodo interfuit: imperatores isti religiose
imperarunt, et cum pontificibus uno consilio ac sen-
tentia synodos congregantes, atque veritatem dogma-
tum perquirentes, sanctas ecclesias constituerunt et
ornarunt. Hi sunt sacerdotes et imperatores, qui id
opere demonstrarunt; tu vero ex quo imperium oc-
cupasti, definitiones Patrum perpetuo non custo-
disti; sed cum sanctas ecclesias simbriatis aureis
vestibus convestitas et variegatas invenisses, eas
ornatu privasti atque vastasti. Quid enim nostræ
sunt ecclesiæ? nonne res manufactæ, lapides, ligna,
palastra, lutum et calx? verum picturis, historiisque
miraculorum a sanctis editorum, et Christi passio-
num, ac sanctæ gloriosæ Matris ipsius, sanctorum-
que apostolorum exornatæ sunt, et in historias ac
picturas homines facultates suas insumunt; et viri ac
mulieres pueros parvulos nuper baptizatos in ulnis
suis tenentes, itemque florentes ætate juvenes et ex
gentibus diversis profectos, indicatis digito historiis

eos ædificent, eorumque mentes et corda sursum ad
Deum erigunt. At tu ab his abstinere jussos humiles
populos in otiosis sermonibus, nugis, citharis,
crepitaculis, tibiis et tricis occupasti, et pro gratia-
rum actione ac celebratione ad fabulas illos tra-
duxisti; hæreditatem cum illis habeto, et cum iis
qui inutilia fabulantur, et inscitias blaterant. Audi
humilitatem nostram, imperator; cessa, et sanctam
Ecclesiam sequere, prout invenisti atque acceptisti;
non sunt imperatorum dogmata, sed pontificum;
quoniam Christi sensum nos habemus (II Cor. II).
Alia est ecclesiasticarum constitutionum institutio,
et alius sensus sæcularium: in administrationibus
sæculi militarem ac ineptum quem habes sensum et
crassum in spiritualibus dogmatum administrationi-
bus habere non potes. Et ecce tibi palatii et eccle-
siarum scribo discrimen, imperatorum et pontificum:
agnosce illud, et salvare, nec contentiosus esto. Si
quis a te regia indumenta, purpuram, diadema capi-
tis, trabeam abstulerit, et obsequii ordines, futuram
est ut ab hominibus turpis, deformis et abjectus ha-
bearis, quem in statum ecclesiæ redequisti; quod
enim ipse non habes sanctas ecclesias ornatus privasti,
deformisque reddidisti. Nam quemadmodum
pontifex introspicendi in palatium potestatem non
habet, ac dignitates regias deferendi, sic neque im-
perator in ecclesias introspicendi, et electiones in
clero peragendi, neque consecrandi, vel symbola
sanctorum sacramentorum [Hard., mysteriorum] ad-
ministrandi, sed neque participandi absque opera
sacerdotis; sed unusquisque nostrum in qua voca-
tione vocatus est a Deo, in ea maneat (I Cor. VII).
Vides, imperator, pontificum et imperatorum discrimen?
Si quispiam te offenderit, domum ejus publica
et spolia, solam illi vitam relinquens, tandemque
illum etiam vel suspendio necas, vel capite truncas,
vel relegas, eumque longe a liberis et ab
omnibus cognatis et amicis suis amandas. Pontifices
non ita; sed ubi peccarit quis, et confessus fuerit,
suspendii vel amputationis capitis loco evangelium
et crucem ejus cervicibus circumponunt, eumque
tanquam in carcerem in secretaria, sanctorumque
vasorum æraria conjiciunt, in ecclesiæ diaconia et
in catechumena ablegant, ac visceribus ejus jeju-
nium, oculisque vigiliis, et laudationem ori ejus
indicunt. Cumque probe [Hard., egregie] castigarint,
probeque fame affixerint, tum pretiosum illi Domini
corpus impartunt, et sancto ilium sanguine polant;
et cum illum vas electionis restituerint, ac immunem
peccati, sic ad Dominum purum insonemque trans-
mittunt. Vides, imperator, Ecclesiarum imperiorum-
que discrimen? Imperatores qui ple et in Christo
vixerunt, Ecclesiarum pontificibus obedire minime
recusarunt, nec eos vexarunt; tu vero, imperator,
cum transgressus fueris, ac perversus evaseris, et
manu propria subscriperis, teipsum subjiciens, et
confessus fueris eum qui terminos Patrum tollit exse-
crabilem esse, in hoc proprio judicio condemnatus

* Ex eodem Ms. in lucem edita a P. Frontone Ducæo, et a card. Baronio ad an. 526. HARR.

S. GREGORII PAPÆ II

an sanctum a te alienasti. Persequeris A
 amice vexas militari carnalique manu.
 ac nudi, qui terrenos et carnales exer-
 abemus, invocamus principem exercitus
 naturæ sedentem in cœlis, Christum, qui
 omnes exercitus supernarum virtutum, ut
 tibi dæmonem, sicut ait apostolus: *Tran-*
smodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus
(1 Cor. v). Vides, imperator, quo impu-
 stque inhumanitatis teipsum provexeris? ani-
 uam in barathra et prærupta loca præcipitem
 quod humiliari nolueris, duramque cervicem
 submittere. Nam ubi, præclara commotione
 vita et doctrina, pontifices Deo exhibuerint im-
 motores irreprehensibiles et mundos a peccatis ac-
 ctis, magnam apud eum laudem et gloriam obti-
 in sanctam resurrectionem magnam, quo tem-
 re res nostras occultas, opera nostra in lucem pro-
 murus est in confusionem nostram coram angelis
 mie. Tum vero futurum est ut nos humiles erubescer-
 mus, quod te propter inobedientiam tuam lucrati non
 fuerimus, cum illi qui ante nos fuerunt pontifices eos
 qui suis temporibus imperarunt Deo obtulerint:
 quod nobis humilibus pudorem ineuit, qui tempo-
 rum nostrorum imperatorem non offeramus glorio-
 sum et celebrem, sed ignominiosum et adulterinum
 [*Herd.*, infamia notatum]. Ecce nunc quoque te
 hortamur, pœnitentiam age, et convertere, atque ad
 veritatem ingredi; sicut invenisti et accepisti,
 custodi. Honore affice et glorifica sanctos et glorio-
 sos Patres nostros ac doctores, qui cæcitate a cor-
 dibus oculisque nostris secundum Deum dispulerunt,
 iisque visum restituerunt. At enim scripsisti: «Qui
 sit ut in sex conciliis de imaginibus nihil sit dictum?»
 Enimvero, imperator, ne de pane quidem et aqua
 dictum est quidquam, sitne comedendum, an non
 comedendum, bibendum, an non bibendum, quando-
 quidem hæc antiquitus et a principio ad vitæ huma-
 næ conservationem habes tradita: sic etiam imagines
 traditæ fuerant, ipsique pontifices imagines ad con-
 cilia deferebant; nec ullus ex Christi amantibus ac
 religiosis hominibus iter peragens, absque imaginibus
 peregrinationes obibat, utpote qui virtute præ-
 diti atque apud Deum probi essent. Hortamur te, ut
 sis pontifex et imperator, prout ante scripsisti. Quod
 si te pudeat hoc tibi ipsi tanquam imperatori tri-
 buere, ad regiones omnes quibus scandalo fuisti
 scribe, Gregorium papam Romanum circa imagines
 errare, itemque Germanum Constantinopolitanum
 patriarcham, et nos culpam peccati recipimus, utpote
 qui potestatem a Domino acceperimus et auctorita-
 tem terrena cœlestiaque solvendi ac ligandi; teque

^a *Desiderabilem mihi.* Hanc epistolam Gratianus
 Gregorio tertio attribuit, quotiescunque illius testi-
 monio utitur, ut 2, quæst. 5, *Præbyter*; 32, quæst. 7,
Quod proposuisti, de Consecr., distinctione 4,
Parvos, et distinctione 5, *De homine*. Idemque
 videntur Ilincmarus, epistola 7, capite
 lvo, parte VII, capite 78, cum
 Hoc enim nomine Gre-

ab hac cura quietum præstabimus: neque voluisti,
 neque vis; nos, ut rationem Christo Domino reddi-
 turi, monita atque documenta tibi adhibuimus, prout
 a Domino edocti sumus; at tu refugisti, atque obe-
 dire nobis humillibus recusasti, simulque Germano
 præsuli, et sanctis atque gloriosis miraculorum effe-
 ctoribus et doctoribus Patribus nostris, et secutus es
 perversos pravosque dogmatum magistros, qui a ve-
 ritate aberrant. Habeto partem cum illis: nos, prout
 ante scripsimus tibi, viam ingredimur Dei benigni-
 tate in extremas Occidentis regiones versus illos qui
 sanctum baptisma efflagitant. Cum enim illuc epi-
 scopos misissem, et sanctæ Ecclesiæ nostræ clericos,
 nondum adducti sunt ut capita sua inclinarent et
 baptizarentur eorum principes, quod exoptent, ut
 eorum sim susceptor. Ilac de causa nos ad viam Dei
 benignitate accingimus, ne forte damnationis et in-
 curiæ nostræ rationem reddamus. Det tibi Deus pru-
 dentiam ac poenitentiam, ut ad veritatem convertaris,
 a qua decivisti; rursusque restituat humilibus
 populis in unum pastorem Christum, et in unum
 ovile orthodoxarum Ecclesiarum ac præsulum, et
 pacem Dominus Deus noster præbeat universo ter-
 rarum orbi nunc et semper et in sæcula sæculorum.
 Amen.

EPISTOLA XIV.

GREGORIUS PAPÆ II AD BONIFACIUM EPISCOPUM.

Respondet ad varias ejus interrogationes et consulta.
 Reverentissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio
 coepiscopo Gregorius servus servorum Dei.

^a Desiderabilem mihi a te missus Deoval religio-
 sus presbyter attulit nuntium, cum te sospitem nar-
 ravit, et in ministerio, pro quo missus es, fa-
 vente Deo, proficere nunciavit. Detulit etiam a
 te missas litteras, ubi indicasti, quod ager do-
 minicus, qui incultus jacebat, et spinarum acu-
 leis ex infidelitate riguerat, vomere tuæ doctrinæ
 exarante, semen verbi suscepit, et fertilem messem
 protulit fidelitatis. In iisdem litteris quædam subre-
 xisti capitula, sciscitando qualiter teneat vel doceat
 hæc sancta apostolica Romana Ecclesia. Bene satis
 [*Ed. Rom.*, nosti satis], quia beatus Petrus apostolus
 et apostolatus [*Rom. om. et apost.*] et episcopatus
 principium existit, et consulenti tibi de statu Ec-
 clesiæ, non ex nobis quasi ex nobis, sed ejus gratia,
 qui aperit os mutorum, et linguas infantium facit
 disertas, qualiter tenere debeas apostolici vigoris
 doctrinam dicimus.

I. Igitur in primis legebatur in quota progenie pri-
 pinquorum matrimonium copulatur. Dicimus quod
 oportuerat quidem, quandiu se agnoscant affinitat
 propinquos, ad hujus copulæ non accedere societate

gorium tertium intelligere solebant. Sed quod
 nus hute tribui possit, reclamant in epistolæ
 scriptione annus decimus Leonis et indicito 10
 congruunt anno Christi 726, quo anno pontifex
 Gregorius II, et non III, qui ante annum 751
 non obtinuit. Quare Gregorio II asserenda est
 mensura.

Barbara gem-
 medeolum
 galat.
 II. Nam que
 usier infirmi
 sedere. quid
 persuaderet, u
 signorum est
 sedat magis;
 a quam in
 culpa excludi
 III. De p
 ppele fuer
 in crimina
 ra in me
 az puri
 roneat
 quibus
 IV.
 Gerit
 Comu
 V.
 quod
 cib
 [Et
 a
 u
 u
 I

Sed quia temperantia magis, et præsertim in tam barbara gente, plus placet quam districtio censuræ, concedendum est ut post quartam generationem jungantur.

II. Nam quod proposuisti [Rom., posuisti], quod si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum esset si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret. Sed quia hoc magis est, ille qui se non poterit continere, subat magis; non tamen subsidii opem subtrahat ab illa quam infirmitas præpedit, et non detestabilis culpa excludit. (32, q. 2, *Quod proposuisti.*)

III. De presbytero vero, si quilibet sacerdos a populo fuerit accusatus, si certi non fuerint testes qui criminis illati apprehendunt veritatem, jusjurandum erit in medio, et illum testem proferat de innocentie sua puritate, cui nuda et aperta sunt omnia; sicque maneat in proprio gradu. (2, q. 5, *Presbyter vel quilibet*; Hincm. Rem. episc. ep. 7.)

IV. Nam de homine qui a pontifice confirmatus fuerit, denuo illi talis reiteratio prohibenda est. (De Consecr. dist. 5, *De homine qui.*)

V. In missarum solemnibus illud observandum est, quod Dominus noster Jesus Christus sanctis suis tribuit discipulis. Accepit namque calicem dicens [Rom., et dedit eis dic.]: *Hic est calix Novi Testamenti in meo sanguine* (Luc. xxi.), *hoc facite quotiescumque cumatis* [Rom., sumitis] (1 Cor. xi). Unde congruum non est duos vel tres calices in altario ponere cum missarum solemnibus celebrantur.

VI. De immolatis autem cæcis consulisti, si a fidelibus superducentum fuerit vivificæ crucis signum, odi liceret, an non. Illud sufficit respondere quod beatus Paulus apostolus dicit: *Si quis dixerit quia hoc immolatum est, nolite edere propter eum qui indicat, et propter conscientiam* (1 Cor. x).

VII. Addidisti adhuc quod si pater vel mater filium vel filiam intra septa monasterii in infantibus annis sub regulari tradiderint disciplina, utrum liceat eis, postquam pubertatis impleverint annos, egredi, et matrimonio copulari. Hoc omnino devitamus, quia nefas est ut oblati a parentibus Deo filiis voluptatis frenis laxentur. (20, q. 1, *Addidisti.*)

XIII. Enimvero quosdam absque interrogatione symboli ab adulteris et indignis presbyteris fassus es baptizatos. In his tua dilectio teneat antiquum morem Ecclesie, quia quisquis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizatus est, rebaptizari eum minime licet. Non enim in nomine baptizantis, sed in nomine Trinitatis, hujus gratiæ donum percipitur. Et tenetur quod Apostolus ait: *Unus Deus, una fides, unum baptisma* (Ephes. iv). Doctrinam vero spirituales talibus studiosius ut impertias demandamus.

IX. De parvulis vero qui a parentibus subtrahuntur, et an baptizati sint an non ignorant, quia interrogasti, hos ut baptizare debeas, secundum Patrum traditionem, si non fuerit qui testificetur, ratio poscit. (De Consecr. dist. 4, *Parvulos qui.*)

* Locus depravatus. MANSI.

X. Leprosis autem, si fideles Christiani fuerint, dominici corporis et sanguinis participatio tribuatur; cum annis autem convivia celebrare prohibeantur [Rom., negetur].

XI. Adjecisti etiam quod si pestifer morbus aut mortalitas in ecclesia vel monasteriis irrepserit, hi quos nondum tetigit an debeant a loco fugere, evitantes periculum. Quod valde satuum videtur; non enim valet quisquam Dei effugere manus.

XII. In fine epistola continebat, quod sunt quidam presbyteri, seu episcopi, multis vitiis irretiti, quorum vita in seipsis sacerdotum maculat, si tibi liceret cum eis edere aut loqui, nisi coerciti fuerint. Dicimus ut hos ex apostolica auctoritate redarguendo admoneas, et ad munditiam ecclesiasticæ disciplinæ reducas. Et si quidem obedierint, salvabunt animas suas, et ipse mercedem lucratus es. Verumtamen collocationem et mensam communem cum eis agere non recuses. Plerumque enim contingit ut quos correctio disciplinæ tardos facit ad percipiendam veritatis normam, conviviatorum sedulitas et admonitio blanda ad viam perducatur justitiæ. Idipsum autem et in illis proceribus qui tibi adjutorium præstant observare debebis. Hæc ergo, frater charissime, ex apostolicæ sedis vigore scripta sufficiant. De reliquo, Dei imploramus clementiam, ut qui te illis in regionibus vice nostra ex apostolica auctoritate pergere [Rom., peragere] fecit, et in opacam silvam lumina veritatis per os tuum micare prædestinavit, opulationis suæ misericordissimum tribuat incrementum, quatenus de fructu operis et ipse valeas præmia percipere, et veniam peccatorum invenire. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater. Data decimo Calendis Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, a Deo coronato, magno imperatore, anno decimo imperii ejus; sed et Constantino magno imperatore, regni ejus anno septimo, indictione decima.

EPISTOLA XV.

GREGORII PAPÆ II AD SERENUM FOROJULIENSEM EPISCOPUM.

De Gradensi Ecclesia non invadenda.

Gregorius servus servorum Dei dilecto fratri Sereno.

Tanto munere quisque dilatur, quantum in sublimitate positus de se, ex mandato Domini redemptoris, humiliter sentit; etenim pastoralis dignitas singulariter ex humilitate ornatur. Spemendos quippe apostolica lectio arguit elatos: *Quid habes, quod non accepisti? Et si accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti?* (1 Cor. iv)? Nam dum ad cumulam tui honoris, precibus eximii filii nostri regis flexi, plurimum Ecclesia pro rectitudine fidei, per quam te tuamque Ecclesiam amplecti cognovimus, provocati, pallium tibi direximus, interdicentes, et inter cætera prohibentes, ne unquam aliena jura invaderes, aut temeritatis ausu usurpares jurisdictionem consueptam, sed his esse contentus que usque hæcenus possedisti. Nunc vero (ut cognovimus) Gradensium

patriarchæ niteris invadere jura, atque ex his quæ A possedit omne usque usurpare. Ne ergo in quoquam existas temerator, ex auctoritate apostolica præcipimus, ne ullo modo terminos ab eo possessos accedas [Fort. excedas], sed de his habeto quæ modo usque possedisti; nec amplius quam in finibus gentis Longobardorum existentibus gressum tendere præsumas, ut non injuste suscepisse te gratiam collatam pallii ex præsumptione ostendas, et de apostolici vigore consilii, si inobediens fueris comprobatus, ultione dignus judiceris.

EPISTOLA XVI.

GREGORII PAPÆ II AD DONATUM GRADENSEM PATRIARCHAM EJUSQUE SUBDITOS

Significat de invadendis alienis provinciis Forojuvensi episcopo interdictum esse.

Gregorius servus servorum Dei dilectis filiis Donato patriarchæ, et episcopis, atque Marcello duci, et plebi Venetiæ et Istriæ.

Quoniam ex ministerio quod ex miseratione divina gerimus quicquid provide deliberatum peragere absque obstaculo conveniat, verum ne frustra iudicium egisse videremur, illa cupimus prosequi quæ non ad læsionem cujusdam, sed potius ad immunitatem respiciant, illa satere unde non ex potestate concessa supplicia, sed præmia sperentur. Convenit enim ut cum alterius votis paremus, alterius jura non fraudentur. Quia igitur, missa relatione ad nos, a Deo salvata communitas vestra petiit contra Forojuvensem antistitem agentes, quod cupiebat invadere ditionem Gradensis patriarchæ, sed ut nunquam excedere terminum vel jura invadere aliena, sed ea quæ hæcenus possedit se esse contentum, cui ut ecclesiam in præsentem non attentet ex auctoritate apostolica interdiximus; eique consensum ad hæc esse conditionem, dilectissimi, sciatis; cui denique ne præsumat excedere præcipimus. Ne ergo injuria quadam aut dissidio locum gens eorum insidiando (ut assolet) invadat, pervigiles cavete, potius solliciti de vestra postdivinum præsidium cogitare salute, quia illud non occasione agitur, sed ubi possunt Deo eis non resistente virtuti obtemperare nitantur, optantes de reliquo in amore Domini nostri Jesu Christi pollere, et ab omni immunes adversitate manere. Bene valete.

EPISTOLA XVII.

GREGORII PAPÆ II AD EPISCOPOS ANGLIÆ.

Tatwinum Dorobernensem archiepiscopum totius Angliæ primatem agnoscit, et mandata agnoscit.

Gregorius episcopus, servus servorum Dei, episcopis Angliæ salutem et apostolicam benedictionem.

Dei omnipotentis immensæ pietatis magnitudinem collaudamus, qui sue majestatis gloriam sic dilatate dignatus est, ut in omnem terram exierit jam sonus prædicatorum suorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Cujus ineffabili pietatis gratia sicut noscitur procreati, ita quoque sumus adoptati, sanctæ regenerationis portantes mysterium in spem gloriæ filiorum Dei, per Jesum Christum Dominum nostrum.

Reverentiæ itaque vestræ, fratres charissimi, dicato collatantes collegio, hortamur ut in fide stabiles et in opere efficaces inveniamini, honore invicem prævenientes, et alter alterius onera portantes, quia sic adimplebitis legem Christi; charitatem continuam habentes in dilectione Dei et proximi, sine qua impossibile est Deo placere. Fratris nostri Tatwini, qui beatæ memoriæ Augustini prædicatoris vestri cathedræ pontificatus subrogatus est, adventus nos admodum lætificavit, quia virum religionis et magis probitatis sub ipso tempore, quo apud nos stetit, eum cognovimus. Proinde, ejus auditis petitionibus, antecessorum ejus jura dignitatis perquiri in sacro scrinio fecimus, et invenientes eum justa postulavisse, sacrum pallium cum venerabili dalmaticæ usu

B ei apostolica auctoritate tradidimus, annuentes quoque jura dignitatis omnia quæ prædecessores sui a tempore beatæ memoriæ Augustini cognoscuntur habuisse. Sicut ergo sancti Patris nostri Gregorii Romani pontificis decretam præfato Augustino, synkello suo, prædicatori vestro, omnes episcopos Angliæ subjecit; sic nos, Deo auctore et beato Petro apostolorum principe, licet indigni ejus vicem gerentes, tibi, Tatwine, Doroverniæ civitatis archiepiscopo, tuisque successoribus legitimis omnes Ecclesias Britannicæ, earumque rectores subjicimus; apostolica auctoritate præcipientes ut omnis homo totius Angliæ regionis tuis canonicis jussionibus obediat, et te sciat esse speculatorem, atque primatem totius insulæ, cui vices nostras per omnia in regione ita gerendas commisimus. Tuam autem Ecclesiam Doroverniæ constitutam ut propriam et primam sobolem regionis vestræ in Christo specialiter sub tuitione manus nostræ tenemus, quam volumus in pacis tranquillitate et religione vigere, ejusque jura et dignitatis privilegia in perpetuum immutata servari, quia prima et mater est aliarum omnium, primus in vestra regione constituta in honore sancti Salvatoris Domini nostri Jesu Christi. Scriptum est enim: *Non est sanctus ut est Dominus*, et ubi caput est vegetum, reliqua membra validius vegetantur. Vos itaque, fratres, hæc apostolicæ auctoritatis mandata cum alacritate et subjectionis reverentia audite, et accipite, et cum præfato fratre nostro archiepiscopo vestro in messe Dei laborate, scientes vos inde mercedem bonam habituros. Si autem quis hæc perturbare voluerit, nostræ definitionis statuta divelle contenderit ac violare, sciat se contra ipsam matrem Salvatorem et beatri Petri auctoritatem niti, et illos, nisi resipuerit, æternæ damnationis sententiam incurere. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres.

EPISTOLA XVIII.

GREGORII PAPÆ II AD STEPHANUM PRESBYTERUM.

Gregorius Stephano presbytero atque aliis duobus successivis personis.

Quoties illa a nobis tribui sperantur quæ rationi incunctanter conveniant. nimo nos docet libenti con-

cedere, et potentium desideriis congruum impertire suffragium. Ideoque quia postulasti a nobis quatenus fundum Campanum cum domo sua et vinea posita via Flaminia xiv plus minus millibus ab hac urbe Roma, quod tenuit per emunitionem Sergius presbyter, et vestarius noster, qui fundus exstitit ex corpore patrimonii Tusciæ juris sanctæ Romanæ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ, hunc vobis emissa præceptione ad tenendum concedere debemus. Inclinati itaque precibus vestris per hujus præcepti seriem supradictum fundum cum domo et vinea, et omnibus ei pertinentibus, in integro, a præsentis 8 indictione diebus vitæ vestræ vobis concedimus detinentum, ita sane ut a vobis singulis quibusque indictionibus, pensionis nomine, rationibus ecclesiasticis in auri solidi, difficultate postposita, persolvantur, omnemque qua indigent meliorationem ac defensionem prædictus fundus, et vinea, seu domus, indifferenter a vobis sine dubio procurantibus efficiantur; nullaque postea ad dandum annuæ pensionis a vobis mora proveniat, sed ultro actionariis sanctæ nostræ Ecclesiæ a prædicto tempore persolvatur. Nam si aliter, quod absit a vobis, provenerit de suprascripta melioratione, defensione, et annua pensione, statuimus fore invalidam hanc nostram præceptionem. Post obitum vero vestrum memoratus fundus ad jus sanctæ nostræ Ecclesiæ, cujus est proprietas, in integro revertatur. Dat. Id. Aprilis, indict. 8.

EPISTOLA XIX.

VEL PRIVILEGIUM GREGORII PAPÆ II AD BASINUM ABBATEM.

Gregorius II papa, petente Basino abbate, Monasterio sancti Maximini Treverensis immunitatem, et alia privilegia largitur, anno 729.

Gregorius, servus servorum Dei, Basino venerabili abbati monasterii sancti Joannis apostoli et evangelistæ, atque sanctissimi confessoris Christi Maximini, cujus corpus ibidem quiescit, tibi, tuisque successoribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Si semper sunt concedenda quæ piis desideriis congruunt, tanto propensius ea quæ pro divini cultus religione postulantur, alacri devotione, et omni occasione remota, benivola intentione continuo sunt largienda et perficienda.

Petisti ergo nos, uti monasterio tuo, quod in suburbio Treverorum in honore sancti Joannis evangelistæ constructum esse dignoscitur, ubi prænomiatus Christi confessor quiescit, ob confirmandam fratribus ibidem Deo servientibus, monasticæ tranquillitatis normam, sanctæ apostolicæ nostræ, cui auctore Deo deservimus, Ecclesiæ privilegium concederemus.

Nosque piæ petitioni tuæ assensum accommodare curavimus, decernentes, apostolicæ auctoritatis præcepto, uti congregatio Deo ibi religiose serviens, sicut per præcedentia tempora a regibus eidem cæcilio concessum est, liberam deinceps habeat po-

A testatem creandi inter se quem secundum Deum elegerint sibi abbatem, nec aliqua cujuslibet dignitatis persona infra prædictum monasterium, nisi a te, aliove abbate tuo successore, vocatus, quidquam pro suo libitu ordinare vel temere exercere præsumat.

Præterea apostolica nostra auctoritate omnimodis interdicimus ne, cui unquam Ecclesiæ, vel sedi, comcambio, aut aliò aliquo ingenio, subdatur, seu tali libertate, et immunitate, quali cætera regalia loca utuntur, inoffense et perpetualiter gaudeat.

Ipsæ vero locus monasterii sub mundiburnio regum ut permaneat, nullique unquam personæ beneficiarius aut invadendus pateat, sed ad usus tranquillitatemque monachorum, ibi sub regula sancti Benedicti Deo militantium, quietus permaneat.

Constituimus etiam et ex hac paterna dilectione, tibi tuisque successoribus concedimus, ut ad mysteria sacra, in præcipuis festivitibus, mitra, dalmatica, sandalis utaris; fraternitatem tuam commomentes ut cum augmento honoris augeatur et in te divini virtus amoris.

Prohibemus et ex auctoritate beati Petri, cujus vice, licet indigni, in hac apostolica sede fungimur, et funditus interdicimus, ut nullus dux, nullus comes, nulla prorsus persona ecclesiastica, sive mundana, in possessione, vel allodio sancti Maximini, montem, sive rupem capere, vel munitionem aliquam in eis facere præsumat, nisi forte abbas ejusdem monasterii, propter metum paganorum, vel propter incursionem malignorum hominum, ad tempus, donec tranquillitas pacis redeat, se suosque ibi intermuniat.

Ad cumulum quoque vel augmentum monasticæ tranquillitatis adjicimus, ne qua cujuslibet dignitatis persona magnum vel minimum alienare, vel immutare, de rebus Ecclesiæ præsumat, tam de his, quæ per te modo, vel per alios eidem monasterio concessa sunt, quam ex his, quæ cæteri fideles pro remedio animarum suarum deinceps collaturi sunt.

Si quis vero, quod absit, ausu nefario præsumpserit ea quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dicti venerabilis monasterii statuta sunt infringere, aut in quodam violare, sciat se sub divini iudicii D testificatione, per interventam beati Petri apostoli, anathematis vinculo inextricabiliter innodatum, et a regno Dei alienandum, et cum diabolo, et ejus sequacibus, atrocissimis penis concremandum.

Qui vero pio intuitu et respectu divini timoris observator hujus nostræ præceptionis apostolicæ exstiterit, æternæ benedictionis gratiam a Domino consequi mereatur.

Data . . . . .

Scriptum per manum Benedicti Scrinarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Januario, indictione 12, in Dei nomine.

CANONES POENITENTIALES.

Quæ hic primus omnium promulgo decreta seu canones poenitentiales, an Gregorio II tribuenda sint, hæreo ambiguus. Ut canones ejusmodi ab eo ederentur ætas quidem illa ferebat. Tunc enim poenitentiales canones passim omnes pontifices, episcopi, et privati etiam quidam, dederunt. Gregorius III suos edidit, suos Theodorus Londinensis episcopus, suos sanctus Bonifacius Moguntinus, suos denique Beda, privata licet auctoritatis presbyter. Quæ a Gregorio papa II non abhorrent, cui tribuere videtur auctoritas. Ilius Codicis bibliotheca canoniceorum sancti Martini Lucensium, unde hæc accepti. Nam in eo monita quem canonibus hisce allisque pluribus scriptor Codicis præmisit, daturum se profertur decreta Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Coelestini, Hilarii, Simplicii, Felicis, Gelasii, Anastasii, Symmaeii, Hormisdæ, Gregorii junioris (id est II), statimque subjungit quæ hic promo decreta; tum ad decreta Siricii, cæterorumque, ordine servato, manum admoveat, nec ullum aliud in toto libro apparet Gregorii II decretum. Hæc pro Gregorio, sed vicissim ne huic ascribam vetant Gregorii III successoris in perjuris decreta, in quibus quædam statuuntur his canonibus plane consona; hæc vero præscribere se ait Gregorius III *secundum antiquam definitionem*. Non ergo illa decessor ejus Gregorius II statuit. Forte igitur quæ profero ipsa sunt vetera illa decreta quorum Gregorius III in excerptis suis, can. 7, meminit.

Si quis juraverit, vii annis poeniteat, nisi ex his in pane et aqua, et nunquam juret.

Si quis vero coactus, id est violenter pro qualibet necessitate aut nesciens perjuraverit, iii annis poeniteat in pane et aqua.

Si quis laicus pro cupiditate perjuraverit, totas res suas det pauperibus, et tundatur, in monasterio serviat diebus vitæ suæ.

Si quis alium duxit in perjurium ignorantem, vii annis poeniteat. Qui vero suscitatur (sic) quod in perjurio ducitur, et tamen jurat, v annis poeniteat.

CAPITULARE A GREGORIO PAPÆ II DATUM MARTINIANO EPISCOPO, GEORGIO PRESBYTERO, ETC., IN BAVARIAM ABLEGATO.

In nomine Domini incipit capitulare a Gregorio papa Romæ urbis datum reverendissimo fratri nostro Martiniiano episcopo, seu [Leg. et] Georgio presbytero sanctæ sedis apostolicæ, atque Dorotheo subdiacono prædictæ sedis, euntibus cum Domini auxilio in Bavoriam.

I. Ut, datis nostris scriptis, ita ut cum duce provincie deliberetis, quatenus conventus aggregetur sacerdotum, et iudicum, atque universorum gentis ejusdem primariorum, et ex quæsitis [Leg. exquisitis] sacerdotibus, atque ministris, quorum canonicam approbaveritis existitisse promotionem, ac rectam fidei tenere, aut recipere rationem, his sacrificandi, et ministrandi, sive etiam psallendi ex figura, et traditione sanctæ apostolicæ, et Romanæ sedis ecclesie ordine, tradetis [Leg. tradatis] potestatem. Quorum vero non claruerit recta fides credulitatis, aut approbata solemnitas canonicæ ordinationis, illis per

A omnia prohibeatur licentia ministracionis et subrogemur canonicè probabiles successores.

II. Ut loco [Leg. loca] singularum ecclesiarum prævidentes [Leg. providentes], quomodo unusquisque sacerdos, seu minister, erga ecclesiam debeat conservare, vel qualiter sacra missarum solemnia, sive cætera diurnarum atque nocturnarum horarum officia, sive etiam lectionem sacrarum Novi atque Veteris Testamenti, ordinabilia prædicamenta studeat observare secundum traditum apostolicæ sedis antiquitatis ordinem, disponetis [Leg. disponatis].

III. Ut, consideratis locorum spatiis, juxta gehennationem uniuscujusque ducis episcopia disponatis, et subjacentia singulis sedibus terminetis. Et si tres, aut quatuor, vel majoris numeri, viarum fuerint constitutæ sedes, reservato præcipuæ sedis loco pro archiepiscopo resedendo, adhibito trium episcoporum conventu, probabiles fide ac boni testimonii, et eruditos sana doctrina, viros ordinatis antistites ex auctoritate beati Petri apostoli, et in subsequentis vigoris tradita dispensatione locis eos [Leg. eis] creditis collocantes.

IV. Ut, præviso PP. [Leg. propter] archiepiscopum loco, si talem reperire poteritis virum qui possit doctrinis salutiferis et operum exemplis instruere sibi subditos sacerdotes, ac regere prudentissime clerum, ac plebem, et amplificare congrue creditas oves; aut, datis litteris vestris, eum ad nos dirigatis, aut nobiscum venire faciatis. Si certe talem invenire non poteritis, hoc aut per vos aut per vestras litteras innotescatis, quatenus de hac sacra præmissa sede prævidentes [Leg. providentes], utilem cum Dei auxilio dirigamus.

V. Ut, ordinatis episcopis, unicuique illorum hæc detis ex figura^b nec ordines in mandatis, ne unquam ordinationes præsumat illicitas, ne digamum, aut qui virginitatem non est sortitus uxorem, neque illitteratum, vel in qualibet parte corporis vitiatum, aut expententem, vel cuilibet conditioni obnoxium, atque notatum, ad sacros ordines permittat accedere. Sed si quos hujusmodi forte repererit, non audeat promovere. Afros passim ad ecclesiasticos ordines prætendentes nulla ratione suscipiat, quia plerique illorum Manichæi rebaptizati [Leg. et rebaptizati] sæpius sunt probati. Ministeria atque ornatum ecclesie, vel quidquid est vel fuerit in patrimonio ejusdem, non minuere studeat, sed augere. De reditu vero Ecclesie, vel oblationibus fidelium, quatuor faciat portiones: quarum unam sibi retineat, alteram clericis pro suorum officiorum sequitate distribuat, tertiam pauperibus et peregrinis, quartam ecclesiasticis fabricis noverit reservandam, de quibus divino erit redditurus iudicio rationem. Ordinationes vero presbyterorum, seu diaconorum,

^a Concilio Romano anno 721 subscripsit Martinus episcopus Gabinas sive Sabinas, et Georgius presbyter sacre Romanæ ecclesie titulo sanctorum Joannis et Pauli. Ciacomus in Vitæ pontificum, anno

735, habet Georgium presbyterum card. titulo sanctorum Joannis et Pauli in titulo Pammachii.

^b Vide sup. epist. ad Thuriugos, in qua habetur nostræ ordinationis.

non nisi quarti, septimi, et decimi mensium jejunis, [Leg. et in] sed in ingressu quadragesimali, atque vespere Sabbati, noverit celebrandas. Sacrosancti autem baptismi sacramentum non nisi in paschali festivitate et Pentecoste noverit esse præbendum, exceptis his quibus mortis urgente periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subvenire. Cui de reliquo sedis apostolicæ præmissæ Romani [Leg. Romanæ] præcepta servant cuncta subjacet religio, et universa generalitas populorum Christiani nominis renovata [Leg. renovata] signaculo ad obsequendum commoneatur, corde promptissimo, ut irreprehensibile placitum fiat corpus Ecclesiæ per Christum Dominum nostrum.

VI. Ut ita nubentibus vel nupturis ordinem ex auctoritate apostolica detis, ut nec continentiae causa indicentibus [Leg. judicetur] damnabilis copulæ [Leg. copula] nuptialis, nec per licentiam nubendi præsumatur occasio fornicandi. Sed sicut masculum et feminam Deus in ipso exordio mundi præcepit conjungi, ut sint duo in carne una (*Genes. ii*), ita, juxta doctrinam apostolicam, *Unusquisque vir suam uxorem habeat (I Cor. vii)*. Et non licere [Leg. liceat] in invicem fraudare, nisi ex consensu ad tempus, ut vacent orationi, dicente de hoc ipso Apostolo: *Alligatus es uxori, noli quarere solutionem (Ibid.)*; id est, superstitute conjugæ, ad alteram feminæ concupitam [Leg. alterius feminæ concubitum] non velle transire, quia eodem doctore gentium astruente: *Qui fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi)*, hoc est, in uxore [Leg. uxorem] propria, eum qua unum corpus est, cui fraudando per amplexus illicitos semetipsum sub peccati reatu objurgat [Leg. obstringit]. Unde, nec reputandum est recte conjugium, quod duorum excesserit numerum, quia nisi in duobus non geritur jugum. Ipsum quoque unius viri et uxoris conjugium doceatur in proximitate sanguinis non esse penitus præsumendum, id est, ne quis uxorem patris, aut patrui, aut fratris, sive sororem suam, aut sororem patris, vel matris, sive filiam sororis suæ, seu etiam filiam patris [Leg. sororis patris] aut matris audeat sibi conjugio copulare, aut in adulterio sociare. Quod si quis aut per conjugalem copiam [Leg. copulam], aut adulterandi avaritiam ausus fuerit perpetrare, noverit se inestri facinoris contaminatione obnoxium esse, atque hoc indignum fieri sacra communione corporis et

A sanguinis Domini nostri Jesu Christi, sine cujus perceptione nemo poterit salvari. Nuptiis quoque ipsas præferenda fidelium virginum et continentium doctur integritas.

VII. Ut nihil in perceptione ciborum judicetur immundum, nisi quod fuerit idolis immolatum, quia, juxta quod magisterio apostolico docetur, *Omnis creatura Dei bona, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur (I Tim. iv)*.

VIII. Ut somnia, et auguria, quia, juxta divina oracula, vana sunt, non attendenda penitus doceantur.

IX. Ut incantationes, et fastidiationes [An fastidiationes?] sive diversæ observationes dierum Calendarum, quas error tradidit paganorum, prohibeantur, sicut maleficia, et magorum præstigia, seu etiam sortilegium, ac divinantium observatio execranda.

X. Ut dominicis diebus doceantur non licere omnino jejunare, propter resurrectionis dominicæ sacramentum, neque in festivitibus dominicis Nativitatis, aut ^a Apparitionis, sive Ascensionis.

XI. In omnibus ita Christi obaritas teneatur, quantum, secundum statuta sacrorum canonum, oblationes dissidentium, priusquam reconcilienter, nullo modo in ecclesia recipiantur.

XII. Ut penitentiae remediis nemo se non egeret, pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus.

XIII. Ut de spe resurrectionis futuræ ita instituantur, ut eodem ordine, eademque formâ, qua ipse Dominus resurrexit a mortuis, omnes homines resurrecturos esse non dubitent in eodem corpore in quo sumus, et vivimus, non naturam aut sexum mutantem, sed tantum fragilitatem et vitia deponentes. Ipsum quoque Satanam, cum angelis suis, atque cultoribus, æterno incendio concremandum, neque, secundum quorundam sacrilegam disputationem, ad pristinam, id est, angelicam dignitatem, unde decedit, reducendum, juxta quod Dominus in Evangelio se prædixit dicturum reprobis stantibus a sinistris in futuro judicio: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv)*. Bene valete. Datum Idibus Martii, imperante domino Augusto Anastasio, a Deo coronato, magno imperatore, anno tertio pontificatus ejus, etc. [Leg. anno primo, aut anno secundo imperii ejus, sive patriciatus ejus: *Gregorius enim non pontificatus, sed imperii annos adscribere consuevit.*]

^a Hoc est Epiphaniæ et Ascensionis. HARDUINUS.